

Նոյեմբերը Հայ ժողովրդի պատմության մեջ

1 նոյեմբեր

1871 Ծնվեց հայ կոմպոզիտոր, դիրիժոր, մանկավարժ Ալեքսանդր Սպենդիարյանը: (Վախճ. 1928թ.-ին):

1899 Մահացավ ազգային ազատագրական շարժումների նշանավոր գործիչ Սերոբ Աղբյուրը (Սերոբ Վարդանյան):

1901 Արևմտյան Հայաստանում Անդրանիկի ջոկատի և թուրքական կանոնավոր զորամասերի միջև տեղի ունեցավ Առաքելոց վանքի կռիվը:

1928 Լենինականում բացվում է Հայաստանի պետական երկրորդ դրամատիկական թատրոնը:

2 նոյեմբեր

1829 Նոր Նախիջևան քաղաքում ծնվեց հեղափոխական-դեմոկրատ Միքայել Նալբանդյանը: (Վախճ. 1866թ.-ին)

5 նոյեմբեր

1920 Թուրքերը գրավում են Ալեքսանդրապոլը:

1932 Տեղի է ունենում Երևանի երկրորդ հիդրոկայանի հանդիսավոր բացումը:

1934 Բացվում է Լենինականի մանկավարժական ինստիտուտը:

1958 Գործարկվեց Աթաբեկյանի հիդրոէլեկտրակայանը:

1967 Երևանում գործարկվեց էլեկտրոնային օդակաձև արագացուցիչը:

6 նոյեմբեր

1877 Ռուսական զորքը գեներալ Յուլիանես Լազարևի հրամանատարությամբ գրավում է Կարսը:

1879 Ալեքսանդրապոլում ծնվեց հայ նշանավոր կոմպոզիտոր Արմեն Տիգրանյանը: (Վախճ. 1950 թ.-ին):

7 նոյեմբեր

1711 Մահացավ 17-րդ դարի Հայ դատի ռահվիրա Իսրայել Օրին:

1857 Ծնվեց ականավոր բանասեր, ակադեմիկոս Ստեփան Մալխասյանը: (Վախճ. 1947թ.-ին):

1922 Երևանում բացվում է պետական հանրային գրադարանը (1925 թվականից՝ Ալ. Մյասնիկյանի անվան):

1922 Երևանում բացվում է պետական թանգարանը՝ հնագիտական, ազգագրական, պատմական, գեղարվեստական, հեղափոխական և արխիվային բաժիններով:

1924 Շարք է մտնում Ղափանի պղնձածուլարանը:

1932 Տեղի է ունենում Մինջևան-Ղափան երկաթուղու բացումը:

8 նոյեմբեր

1830 Նոր Նախիջևան քաղաքում ծնվեց Ռաֆայել Պատկանյանը: (Վախճ. 1892 թ.-ին):

1928 Երևանում տեղի է ունենում Անդրկովկասի անասնաբուժական ինստիտուտի հանդիսավոր բացումը:

2000 Ֆրանսիայի Ազգային ժողովը ճանաչեց հայոց ցեղասպանությունը Օսմանյան կայսրության կողմից: Ֆրանսիայի սենատը ընդունեց 1915թ. հայկական ցեղասպանության բանաձևը:

2001 Մահացավ լուսանկարիչ Մալաք Կարշը: Նա լուսանկարիչ Յուսուֆ Կարշի եղբայրն էր: Մալաք Կարշը ճանաչված էր Կանադական մեկ դուլարի վրա Կանադայի խորհրդարանի իր կատարած լուսանկարի համար: (Ծնվ. 1915թ.):

9 նոյեմբեր

1901 Վենետիկում վախճանվեց հայագետ, Մխիթարյան Միաբանության անդամ Ղևոնդ Ալիշանը: (Ծնվ. 1820թ.-ին):

1999 Եվրախորհրդի նախարարների հանձնաժողովը ընդունեց Հայաստանը որպես Եվրախորհրդի լիիրավ անդամ:

10 նոյեմբեր

1912 Կաթողիկոս Գևորգ V-ը ստեղծեց «Ազգային պատվիրակություն» Պողոս Նուբար փաշայի գլխավորությամբ Հայկական հարցը ռուս և եվրոպական դիվանագիտության առջև բարձրացնելու համար:

1914 Թուրքական զորքերի պարտությունը Երզրումի տակ:

1914 Բրիտանիայի վարչապետ Դեյվիդ Լոյդ Ջորջը ներկայացրեց թուրքերին այսպես. «... մարդկային քաղցկեղ, սողացող տագնապ վատ կառավարված հողերի համար, ովքեր կործանում են կյանքի յուրաքանչյուր թելը ... ովքեր ... պետք է պատասխան տան մարդկության հանդեպ կատարած անթիվ ստորությունների համար»:

11 նոյեմբեր

1118 Ծնվել է Վերածննդի դարաշրջանի հայ դասական, բժիշկ Մխիթար Հերացին:

1949 Գործարկվեց Սևանի ստորերկրյա հիդրոէլեկտրակայանը:

1983 Վախճանվեց հայ նշանավոր կոմպոզիտոր, դաշնակահար Առնո Բաբաջանյանը: (Ծնվ. 1921թ.-ին):

14 նոյեմբեր

1765 Ծնվեց ռուսական բանակի գեներալ, իշխան Պետրոս Բագրատյանը: (Վախճ. 1812 թ.-ին):

1878 Ծնվեց ականավոր բուլշևիկ, պրոֆեսիոնալ հեղափոխական Բոգդան Կոնյանցը: (Վախճ. 1911թ.-ին):

1932 Երևանում վախճանվեց ականավոր պատմաբան Լեոն (Առաքել Բաբախանյանի): (Ծնվ. 1860թ.-ին, Շուշիում):

16 նոյեմբեր

1855 Ռուսական զորքերը գրավում են Ղարսը:

17 նոյեմբեր

1937 Թիֆլիսում վախճանվեց գրող Հակոբ Հակոբյանը: (Ծնվ. 1866թ.-ին, (Գանձակ) Ելիզավետպոլում):

1957 Շահագործման է հանձնվում Երևան-Ախտա (այժմ Հրազդան) երկաթուղագիծը:

18 նոյեմբեր

1823 Կ. Պոլսում վախճանվեց պատմաբան Միքայել Չամչյանը: (Ծնվ. 1738թ.-ին):

1908 Ծնվեց Վիկտոր Համբարձումյանը (1908-1996), աստղաֆիզիկոս, ԽՍՀՄ գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ, ՀԽՍՀ գիտությունների ակադեմիայի նախագահ:

1931 Մահացավ Շեքսպիրի թարգմանիչ Հովհաննես խան Մասեճյանը:

19 նոյեմբեր

1918 Կ. Պոլսում վախճանվեց հասարակական-քաղաքական գործիչ, բանասեր, պատմաբան, Պոլսի հայոց պատրիարք Մաղաքիա Օրմանյանը: (Ծնվ. 1841թ.-ին):

20 նոյեմբեր

1923 Երևանում բացվում է նախկին շաքային դաշնակցականների համահայաստանյան ինքնավիկվիդացիոն համագումարը:

1944 Հիմնադրվում է արտասահմանի հետ մշակութային կապի հայկական ընկերությունը (ԱՕԿՍ):

21 նոյեմբեր

1839 «Թանգիմաթի» հրատարակումը, որը Թուրքիայի քրիստոնեությանը շնորհում է խղճի ազատության սկզբունք և այլ քաղաքական իրավունքներ: (Կրկնություն-ID 686)

1945 ԽՍՀՄ ժողովրդական հրոշումը արտասահմանյան հայերի հայրենադարձություն կազմակերպելու մասին:

22 նոյեմբեր

1965 Մահացավ երգ իծարան Լեո Կամսարը: (Ծնվ. 1889 թ.):

1980 Սահմանվեց Մեսրոպ Մաշտոցի, Պետրոս Ադամյանի, Անանիա Շիրակացու, Խ. Աբովյանի, Ս. Սարյանի և Կոմիտասի անվան մրցանակներ՝ մշակույթի և գ իտության սփյուռքահայ առաջադեմ գ ործիչներին շնորհելու մասին:

1988 Հայկական ՄՍՀ Գերագ ույն խորհուրդը օրենք ընդունեց «Օսմանյան թուրքիայում հայերի 1915թ.-ի ցեղասպանության դատապարտման մասին»:

1993 Դրամաշրջանառության մեջ մտավ ազգ ային նոր դրամային միավոր «դրամ»-ը:

23 նոյեմբեր

1735 Ծնվեց ազատագրական շարժման ռահվիրա Հովհաննես Լազարյանը:

1918 Հայաստանի Հանրապետության բանակը գրավեց Ալեքսանդրապոլը:

24 նոյեմբեր

1920 Ընկնում է դաշնակցական հին կառավարությունը և կազմվում է նոր կառավարություն Ս. Վրացյանի նախագ առությամբ:

1940 Հիմնադրվում է Երևանի կենդանաբանական այգ ին:

1996 Ռոբերտ Քոչարյանը վերընտրվեց Արցախի նախագահ: Ընտրություններին ակնատես էին միջազգ ային դիտորդները:

25 նոյեմբեր

1895 Ալավերդու շրջանի Սանահին գյուղում ծնվեց Կոմունիստական կուսակցության և Խորհրդային պետության ականավոր գործիչ Անաստաս Միկոյանը: (Վախճ. 1978 թ.):

26 նոյեմբեր

1873 Ախալցխայում ծնվեց հայ պատմաբան, բանասեր, աղբյուրագետ Հակոբ Սանանդյանը: (Վախճ. 1952թ.-ին):

1916 Ֆրանսիայի կառավարությունը որոշեց կոտորածներից ազատված հայ տարագ իրներից կազմել կամավորական Արևելյան Լեգեոնը, որը կռվելու էր Թուրքիայի դեմ և դառնալու էր ապագա հայկական բանակի կորիզը Կիլիկիայում: (Լուծարքի ենթարկվեց 1920 թ. սեպտեմբերի 27-ին):

28 նոյեմբեր

1967 Երևանում տեղի ունեցավ Ծիծեռնակաբերդի բարձունքի վրա կառուցված 1915 թ. Մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակին նվիրված հուշարձան-կոթողի բացումը:

1974 Շահագ ործման հանձնվեց Երևանի «Ռոսիա» կինոթատրոնը:

29 նոյեմբեր

1920 Հայաստանում հաստատվում է խորհրդային իշխանությունը:

1929 Բացվում է Երևանի պատանի հանդիսատեսի թատրոնը:

1933 Տեղի է ունենում Կիրովականի քիմիական կոմբինատի և Դավալուի ցեմենտի գ ործարանի բացումը:

1937 Խորհրդային ոստիկանության կողմից սպանվեց հայ բանաստեղծ, արձակագիր, թարգմանիչ և քննադատ Եղիշե Չարենցը: (Ծնվ. 1897թ.-ին):

1939 Կաթողիկոս Վաղդ Ծ-րդը դիմեց ԽՍՀՄ-ին, ԱՄՆ-ի և Մեծ Բրիտանիայի կառավարություններն խորհրդային Հայաստանին միացնելու թուրքիայի տարածքում գտնվող Արևմտյան Հայաստանի հողերը:

1943 Հայկական ԽՍՀ գ իտությունների ակադեմիայի հանդիսավոր բացումը:

30 նոյեմբեր

1920 Ադրբեջանի խորհրդականացված կառավարությունը Արցախը ճանաչեց որպես Հայաստանի մի մաս, սակայն մի քանի օր անց փոխեց իր որոշումը:

Լուրեր

Իրանահայ համայնք

Սրբոց Վարդանանց Եկեղեցու Նահատակաց Նվիրված Սրահի Օրհնությունն Ու Բացումը

Բարձր հովանավորությամբ Թեհրանի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Սեպուհ եպիսկոպոսի, Պատգամավորական ժողովի եւ Թեմական խորհրդի ներկայացուցիչների, ուրբաթ, հոկտեմբերի 4-ին, հաւարտ ս. եւ անմահ պատարագի, տեղի ունեցավ Սարդարապատ (Հեշմաթե) քաղաքամասի Ս. Վարդանանց եկեղեցու վերանորոգված սրահի օրհնությունն ու բացումը:

Սրբազան Հոր Այցելությունները Թեհրանի Հայոց Դպրոցներ

Երկուշաբթի, նոյեմբերի 12-ի առաւօտեան Թեհրանի հայոց թեմի առաջնորդ Տ. Սեպուհ եպիսկ. Սարգսյանը հերթաբար այցելեց «Աթաբեկ» նախակրթարան, «Սասուն» մանկապարտեզ եւ «Նաիրի» տարրական դպրոց:

Մեծարանքի Հանդիսություն՝ Նվիրված Սպահանի Թատերասերներին

Սույն թվականիի հոկտ. 21-ի երեկոյան Սպահանի «Ֆելեթսին» կինոթատրոնի դահլիճում տեղի ունեցավ մի հանդիսություն՝ ներկայությամբ պետական մի շարք հիմնարկների տնօրենների, թատերասերների, դերասան-դերասանուհիների, ժողովրդի նվիրված Սպահանի թատերասերներին:

«Աթաբեկ» նախակրթարան

Հանդեսում եղան գնահատական խոսքեր եւ այլ արտահայտություններ, արտասանվեցին բանաստեղծությունների, իսկ վերջում մեծ թվով դերասան- դերասանուհիներ եւ թատրոնի զանազան ճյուղերում մասնակցողների նվիրեցին ոսկի, հուշանվեր եւ գնահատագրեր:

Ուրախալի է հայտնել, որ գնահատագիր ստացողներից էր նաեւ Լեւոն Սինասյանը, որ երկրորդ անձն էր ստացողների:

Լեւոն Սինասյանը թեւ թեմ չի բարձրացել, բայց երկար տարիներ, հատկապէս դպրոցական շրջանում, բեմադրել է թատրերկներ ու նաեւ գրել, որոնց ժողովածուն մամուլի տակ է ներկայիս:

ՄԱՍԻՍ
Նոր Ջուղա

**Ս. Սինասի Տոնի Առիթով Տեղի Ունեցան
Մատադօրիներ Եւ Ս. Պատարագ**

Երկուշաբթի, 2 դեկտ. երեկոյան Ս. Սինաս եկեղեցուն տեղի ունեցավ հսկումի արարողություն եւ աղի օրհնություն թեմիս առաջնորդ Տ. Սեպուհ եպիսկ. Սարգսյանի հովանավորությամբ եւ մասնակցությամբ:

Իրան

«Արարատ» Ֆիլմը Պարսկերեն Մամուլում

«Սինեմա» շաբաթաթերթը իր անցյալ շաբաթվա՝ չորեքշաբթի, նոյեմբերի 27-ի համարում «Աշխարհի կինո» բաժնում անդրադարձել է կանադահայ բեմադրիչ Ատոմ Եգոյանի «Արարատ» ֆիլմին: Ներկայացրել է ֆիլմում դերակատար անձանց եւ կարճ բացատրություններ տվել ֆիլմի թեմայի վերաբերյալ: Նաեւ մեջբերումներ է կատարել «Հալիվուդ ռիփորթը»ում կատարված վերլուծությունից: «Թոսեթ» օրաթերթը եւս իր երկուշաբթի, նոյեմբերի 25-ի համարում տպագրել է մի հոդված՝ «Արարատ»-ի վերաբերյալ, որը պատկանում է Լարա Պետրոսյանի գրչին:

**Մշակվում է հայ-իրանական տնտեսական
համագործակցության 5-ամյա ծրագիրը**

ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Հայաստանում Իրանի դեսպան Մոհամմադ Ֆարիադ Քոլեյնիի տվյալներով, 2002 թ. վերջին վեց ամիսներին հայկիրանական սահմանը հատել է 14 հազար բեռնատար ավտոմեքենա, ինչն ավելին է, քան ամբողջ անցյալ տարվա ցուցանիշը: Երեւանից Թեհրան ու Թավրիզ եւ հակառակ ուղղությամբ շաբաթական կատարվում է 4և5 չվերթ, որոնցով այս տարվա ընթացքում փոխադրվել են երկու երկրների 50 հազար քաղաքացիներ: Այս տվյալները «Հայաստանի արտաքին տնտեսական կապերի եւ տարածաշրջանային համագործակցության արդի խնդիրները» թեմայով սեմինարի ժամանակ ներկայացնելով, դեսպանը նշեց, որ վերջին երկու տարիներին Հայաստանի եւ Իրանի տնտեսական հարաբերությունները որակական փոփոխություններ են կրել, եւ երկու երկրների կառավարությունները ներկայումս ավելի շատ են ուշադրություն դարձնում ենթակառուցվածքների ձեւավորմանը: Մշակման փուլում է հայկիրանական

տնտեսական համագործակցության 5ևամյա ծրագիրը:

Դիվանագետի տեղեկատվությամբ, Առեւտրի համաշխարհային կազմակերպությանն Իրանի եւ Հայաստանի անդամակցությունից հետո հնարավոր է, որ մեղմացվեն ներկայումս երկու երկրների միջեւ առեւտրում գործող սակագները:

Անդրադառնալով «Նաիրիտ-1»-ի սեփականաշնորհումից հետո ծագած խնդիրներին, նա ընդձեռնեց, որ դրանց լուծման ժամանակ պետք է հաշվի առնվեն հարակից, մասնավորապես, Իրանի քիմիայի ճյուղում առկա իրողությունները: Ներկայումս այդ երկրում գործում է 13 քիմիական համալիր, որոնց թիվն առաջիկա տարիներին նախատեսվում է հասցնել 24-ի, եւ այդ պարագայում, Մ. Քոլեյնիի հավաստմամբ, Իրանը կդառնա քիմիական արդյունաբերության համաշխարհային բեւեռներից մեկը:

Հայաստանի արդյունաբերողների եւ գործարարների (գործատուների) միության նախագահ Արսեն Ղազարյանը, արժարժեւով «Նաիրիտ-1»-ի խնդիրն, ընդձեռնեց, որ գործարանի սեփականատեր «Ռանսատ» ընկերությունը դժվարություններ ունի «Ռանսատ-Նաիրիտի» վարկավորման գործում, քանի որ վարկատուները, նկատի ունենալով Հայաստանից տրանսպորտային հյուսիսային ելքերի թանկությունը, իրական չեն համարում «Ռանսատի» ծրագրերը:

**Հայ-իրանական հանձնաժողովի հերթական
նիստ Թեհրանում**

ԹԵՀՐԱՆ, 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Հայաստան իրանական գազի փոխադրման նախագծին առնչվող հարցերն են հինգշաբթի օրը Թեհրանում բացված հայ-իրանական համատեղ տնտեսական հանձնաժողովի հերթական չորրորդ նիստի օրակարգում: Բարձրաստիճան հայկական պատվիրակության կազմում ընդգրկված են ՀՀ տարբեր նախարարությունների եւ գերատեսչությունների ներկայացուցիչներ: Քննարկվելու են նաեւ այնպիսի բնագավառներում երկկողմ համագործակցության հարցերը, ինչպես տրանսպորտը, կապը, բանկային գործը, առեւտուրը, էներգետիկան, գիտությունը եւ կրթությունը: Համատեղ հանձնաժողովի աշխատանքը կշարունակվի մինչեւ դեկտեմբերի 12-ը:

Հայաստան

**Ասորի ուղղափառ եկեղեցու պետ Մար
Իգնատիոս Չաքքա Իվաս Ա պատրիարքը
այցելեց Աբ. Էջմիածին**

Հոկտեմբերի 18-ի վաղ առավոտյան, Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Փարեզին Բ Ամենայն հայոց կաթողիկոսի հրավերով, Հայաստան ժամանեց Անտիոքի եւ համայն Արեւելքի Ասորի ուղղափառ քույր եկեղեցու գահակալ Մար Իգնատիոս Չաքքա Իվաս Ա պատրիարքը, տեղեկացնում է Մայր Աթոռի մամլո դիվանը: «Ձվարթնոց» օդանավակայանում Ասորի եկեղեցու գահակալին եւ նրան ուղեկից մետրոպոլիտներին Ամենայն հայոց Փարեզին Բ կաթողիկոսի զլխավորությամբ դիմավորեցին Տ. Ներսես արք. Պոզապայանը, Տ. Ոսկան արք. Գալփակյանը, Մայր աթոռ Աբ. Էջմիածնի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի պատասխանատու Տ. Եգնիկ եպս. Պետրոսյանը, Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Նավասարդ եպս. Կոնյանը, ՀՀ կառավարության

ներկայացուցիչներ, Հայաստանում Սիրիայի գործերի ժամանակավոր հավատարմատար Ֆայեզ Աբսին: Դետմիջօրեին բարիգալստյան արարողություն տեղի ունեցավ Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում: Մայր տաճարում երկու հայրապետները աղոթք բարձրացրին առ Աստված եւ ապա՝ փոխանակեցին ողջույնի խոսքեր: Քսան տարի անց սա պատրիարքի երկրորդ այցն է Հայաստան: Օգտվելով առիթից՝ պատրիարքը անձամբ իր շնորհավորանքը հայտնեց Հայոց հայրապետին՝ Հայաստանում քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու 1700-ամյա հոբելյանի, ինչպես նաեւ Վեհափառ հայրապետի ընտրության առիթով:

Նույն օրը հայրապետները եպիսկոպոսաց դասի ուղեկցությամբ այցելեցին Ծիծեռնակաբերդ իրենց խոնարհունը բերելու Հայոց մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակին: Նրանք ծաղկեպսակներ դրեցին եղեռնի զոհերի հուշարձանին: Կատարվեց հոգեհանգստյան արարողություն: Հովվապետները այցելեցին նաեւ հուշարձանին կից գործող ցեղասպանության թանգարան:

Սերգեյ Բալասանյանն արժանացել է «ՄԱԿ-Սասակավա» մրցանակին

Միացյալ ազգերի կազմակերպությունը վերջին 15 տարվա ընթացքում անցկացնում է ամենամյա միջազգային մրցաշար՝ «ՄԱԿ-Սասակավա» մրցանակաբաշխությամբ: Մրցանակն ունի մեկ դափնեկիր եւ 5 սերտիֆիկատ: «ՄԱԿ-Սասակավա» մրցանակը համարվում է ՄԱԿի ամենաբարձր մրցանակը եւ շնորհվում է «Աղետների կանխարգելման նվաճումների համար»՝ քաղաքական, գիտական, տեխնոլոգիական եւ կիրառական ոլորտներում: 2002 թ. Հայաստանից «ՄԱԿ-Սասակավա» մրցանակին է արժանացել Հայկական սեյսմոլոգիայի եւ երկրի ֆիզիկայի ասոցիացիայի նախագահ, տեխնիկական գիտությունների դոկտոր Սերգեյ Բալասանյանը: Մրցանակը բյուրեղապակյա գավաթը եւ 50 հազար ԱՄՆ դոլար, երեկ հանձնվել է պրն Բալասանյանին, որի առիթով «Լոյս»-ը նրան շնորհավորում է:

ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության կազմը ընտրված XI պատգամավորական ժողովի կողմից

- 1. Ռուբեն Միրզախանյան ատենապետ
- 2. Հարություն Առաքելյան
- 3. Հրաչյա Կարապետյան
- 4. Համլետ Կարապետյան
- 5. Ռոբերտ Մավիսակալյան
- 6. Անտոն Փիլոյան
- 7. Գագիկ Վարդանյան
- 8. Մհեր Մելիքեհանյան
- 9. Մեսրոպ Հարությունյան
- 10. Մելիս Գեւորգյան
- 11. Գառնիկ Հովակիմյան
- 12. Աիդա Անդրեասյան
- 13. Վահագն Փիլիպոսյան
- 14. Լավրենտի Բարսեղյան
- 15. Արմեն Ստեփանյան
- 16. Գայանե Մուրադյան
- 17. Կարեն Կակոյան
- 18. Արման Կարապետյան
- 19. Մինաս Մինասյան
- 20. Արմեն Ազիզյան
- 21. Կարեն Թունյան

- 22. Ռուբեն Քոչար
- 23. Նորիկ Գրիգորյան
- 24. Մերուժան Պետոյան
- 25. Յուրա Սաֆարյան
- 26. Ֆերդինանդ Հարոյան
- 27. Հովիկ Հակոբջանյան
- 28. Սամվել Մինասյան
- 29. Արա Գյուլնազարյան

- Փոխանդաններ
- 1. Նորայր Հարությունյան
 - 2. Գեւորգ Ասատրյան
 - 3. Արմեն Մարգարյան
 - 4. Վաչագան Հովսեփյան

- ՀՌԱԿ դատական ատյանի կազմը ընտրված XI Պատգամավորական ժողովի կողմից
- 1. Կառլեն Գեւորգյան
 - 2. Ջուլիետա Գուլասարյան
 - 3. Արմեն Մանվելյան
 - 4. Աշոտ Գալստյան
 - 5. Տիգրան Այվազյան

- ՀՌԱԿ Վերստուգիչ հանձնաժողովի կազմը ընտրված XI Պատգամավորական ժողովի կողմից
- 1. Հակոբ Գրիգորյան
 - 2. Հակոբ Բաբայան
 - 3. Վանո Գրիգորյան

Ռուբեն Միրզախանյանի կենսագրական տվյալները

Ռուբեն Միրզախանյանը ծնվել է 1959 թ. Երեւանում: Ավարտել է Երեւանի թիվ 114 միջնակարգ դպրոցը եւ Երեւանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետը: Պատմական գիտությունների թեկնածու է (1984 թ.), դոցենտ (1986 թ.): 1980 թ. աշխատել է թիվ 17 տեխնիկական ուսումնարանում որպես ուսումնաարտադրական վարպետ եւ քաղաքատնտեսության դասախոս: 1981 թ.կից գիտամանկավարժական գործունեություն է վարում Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանում: 1990 թ.կից կուլտուրայի ֆակուլտետի դեկանն է: Դասավանդում է «Քաղաքական պատմություն» եւ «Համաշխարհային մշակույթի պատմություն» առարկաները: Ռուբեն Միրզախանյանը Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցության հիմնադիրներից է: 1991 թ. սկզբում նա ընտրվել է ՀՌԱԿ հիմնադիր խորհրդի նախագահ, իսկ 1991 թ. դեկտեմբերին կուսակցության առաջին Պատգամավորական ժողովում ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության ատենապետ եւ անընդմեջ վարել այդ պաշտոնը մինչեւ 1996 թ. հուլիսը: 1996 թ. հուլիսից մինչեւ ՀՌԱԿ 7ևրդ Պատգամավորական ժողովը (1997 թ.) ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության դիվանի անդամ, ՀՌԱԿ 9ևրդ Պատգամավորական ժողովում (1999 թ. ապրիլին) կրկին ընտրվեց ՀՌԱԿ Հանրապետական վարչության ատենապետ: Նույն թվականին հանդիսանում էր ՀՀ նախագահին առընթեր քաղաքական խորհրդի անդամ: 2001 թ. դեկտեմբերին կուսակցության X Պատգամավորական ժողովում ընտրվեց ՀՌԱԿ ատենապետ: Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցության XI պատգամավորական ժողովը (2002 թ. հոկտեմբերի 16) վերընտրում է ՀՌԱԿ ատենապետ: Ռ. Միրզախանյանը Հայաստանի ԹՄՍ նախագահության անդամ է, «Ազգ» օրաթերթի եւ «Պայքար» ամսագրի հիմնադիր եւ խմբագրական խորհրդի անդամ, «Թեթեյան կենտրոն» հիմնադրամի խորհրդի անդամ:

Ռ. Միրզախանյանը մի շարք գիտական եւ հրապարակախոսական հոդվածների հեղինակ է, բազմիցս մասնակցել է միջազգային քաղաքական եւ գիտական խորհրդածողվածների:

Արցախ

«Հայ ժողովրդի ճակատագիրը որոշվում է Արցախում»

Հեռուստամարաթոն 2002-ն ավարտվեց, ստացվեց ավելի քան 5 մլն դոլարի մվիրատվության խոստում

Լոս Անջելեսում ավարտված «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի ազգային տուրքի հերթական հեռուստամարաթոնում ստացվեց 5.073.000 ԱՄՆ դոլարի մվիրատվության խոստում: Ինչպես նախորդ հեռուստամարաթոններում, այս անգամ եւս եղան խոշոր մվիրատվություններ. տիկին Լուիզ Սիմոն Մանուկյան 1 մլն դոլար, Հրայր Հովհաննյան 1 մլն, Ալբերտ Բոյաջյան 0,5 մլն: Ըստ երկրների մասնակցությունը հետեւյալն է.

- ԱՄՆ Արեւելյան ափ - 1.901.000 դոլար
- ԱՄՆ Արեւմտյան ափ - 1.713.000
- Ֆրանսիա - 650.000
- Հայաստան - 210.000
- Արգենտինա - 75.000
- ԼՂՀ - 53.000
- Գերմանիա - 31.000
- Հոլանդիա - 25.000
- Բրազիլիա - 10.000
- Կանադա - 5.000

Այս արդյունքները վերջնական չեն, մինչեւ դեկտեմբերի 7-ն ԱՄՆ Արեւելյան ափում շարունակվելու է հեռախոսամարաթոնը: Անակնկալ մատուցեցին Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի գործարարները: Հոգեբանական առումով վերջիններիս մասնակցությունը խիստ ցանկալի էր, քանի որ նախկին հեռուստամարաթոններին մեր գործարարները զրեթե չէին մասնակցում, այսինքն դրան չէին հանգամանկում, ինչը սփյուռքում հիասթափություն էր առաջացնում. ինչո՞ւ հայաստանցի եւ արցախցի գործարարները չեն մասնակցում դրամահավաքին, երբ այդ գումարներն ուղղվում են ՀՀ-ի եւ ԼՂՀ-ի բարգավաճմանը:

Այս անգամ հայաստանցի եւ արցախցի գործարարները միասնաբար հանգամանակեցին ավելի քան 260 հազար դոլար: Նշենք նրանցից մի քանիսի անունները. Հրանտ Վարդանյան, Միքայել Բաղդասարով, Գագիկ Ծառուկյան, Արսեն Ղազարյան, Հարություն Փամբուկչյան, Սամվել Ավետիսյան...

Հեռուստամարաթոնը տևեց 12 ժամ, արբանյակային եւ համակարգչային կապով հեռարձակվեց ամբողջ աշխարհում: «Մենք եղել ենք միասին Արցախյան շարժման, դաժան պատերազմի տարիներին եւ հաղթել ենք, որովհետեւ եղել ենք միասին՝ Սփյուռք-Հայաստան-Արցախ: Այսօր Արցախն ունի ձեր աջակցության կարիքը: Արցախը կառուցում է պետություն, զարգացնում տնտեսությունը: Եթե մենք այսօր չկարողանանք մեր ռազմական հաղթանակներն ամրապնդել տնտեսական հաղթանակներով, մեր բոլոր ձեռքբերումները կդառնան անիմաստ: Այսօր հայ ժողովրդի ճակատագիրը որոշվում է Արցախում: Եղել է ժամանակ, երբ հայ ժողովրդի ճակատագիրը որոշվում էր Սարդարապատում, այսօր ճակատն Արցախն է: Ինձ հաճախ հարց են տալիս, թե ինչպես է լուծվելու Լեռնային Ղարաբաղի հարցը: Ուզում եմ վստահեցնել,

որ ԼՂ հարցը լուծում եք դուք՝ ձեր տնտեսական եւ հումանիտար, ինտելեկտուալ եւ մշակութային աջակցությամբ», հեռուստաէկրանից համայն հայությանը դիմեց ԼՂՀ նախագահ Արկաղի Ղուկասյանը:

Հեռուստամարաթոնի ընթացքում հանգանակված գումարն ուղղվելու է ԼՂՀ-ի ողնաշարի «Հյուսիս-հարավ» 162 կմ երկարությամբ ավտոմայրուղու շինարարությանը, որի 40 կմ-ը կրկին համայն հայության ջանքերով, արդեն կառուցվել է:

«Հյուսիս-հարավ» ավտոմայրուղին անցնում է ԼՂՀ բոլոր հինգ շրջաններով, մայրաքաղաք Ստեփանակերտի մոտ հանգուցվում «Գորիս-Ստեփանակերտ» ավտոմայրուղուն: ԼՂՀ-ի համար տնտեսական, քաղաքական եւ ռազմավարական նշանակություն ունեցող այս ճանապարհը, որն իրավամբ համարվում է ողնաշար, անցնելու է Ղարաբաղի ավելի քան 20 բնակավայրերով եւ մոտենալու է 100-ից ավելի բնակավայրերի, որոնց առավելագույն հեռավորությունը մայրուղուց 10-20 կմ է:

Արկաղի Ղուկասյանը հաստատեց ԼՂՀ կառավարության կառուցվածքը եւ կազմը

Հոկտեմբերի 9-ին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության նախագահ Արկաղի Ղուկասյանը հրամանագիր է ստորագրել ԼՂՀ կառավարության կառուցվածքը հաստատելու մասին:

Հրամանագրի համաձայն, կառավարության կառուցվածքում ընդգրկվել են.

1. Առողջապահության նախարարություն
2. Արտադրական ենթակառուցվածքների զարգացման եւ քաղաքաշինության նախարարություն
3. Արտաքին գործերի նախարարություն
4. Գյուղատնտեսության նախարարություն
5. Կառավարության աշխատակազմի ղեկավարնախարար
6. Կրթության, մշակույթի եւ սպորտի նախարարություն
7. Ներքին գործերի նախարարություն
8. Պաշտպանության նախարարություն
9. Սոցիալական ապահովության նախարարություն
10. Ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարարություն
11. Ազգային անվտանգության պետական վարչություն
12. Արդարադատության պետական վարչություն
13. Հարկային պետական վարչություն

Հանրապետության գործադիր իշխանության արդյունավետ կառուցվածքի ձեւավորման նպատակով եւ ղեկավարվելով «ԼՂՀ նախագահի մասին» ԼՂՀ օրենքի 5-րդ հոդվածի 6-րդ կետով, նախագահի հրամանագրով լուծարվել են տնտեսական եւ կառուցվածքային բարեփոխումների նախարարի պաշտոնը, կրթության եւ գիտության նախարարությունը, մշակույթի, երիտասարդության հարցերի եւ սպորտի նախարարությունը, քաղաքաշինության նախարարությունը:

Հրամանագրի համաձայն, ստեղծվել են արտադրական ենթակառուցվածքների զարգացման եւ քաղաքաշինության նախարարություն, կրթության, մշակույթի եւ սպորտի նախարարություն: Ֆինանսների նախարարությունը վերակազմավորվել է ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարարության:

Նախագահի հրամանագրով սահմանվել է, որ ԼՂՀ վարչապետն ունի երկու տեղակալ՝ արտադրական ենթակառուցվածքների զարգացման եւ քաղաքաշինության նախարարնախարարապետ եւ գյուղատնտեսության նախարարնախարարապետ: Նախագահի նույն օրվա մեկ այլ հրամանագրով կառավարության անդամներ են նշանակվել.

1. Բենիկ Բախշիյանը- ԼՂՀ փոխվարչապետ, գյուղատնտեսության նախարար

- 2. Սուրեն Գրիգորյանը- ԼՂՀ կառավարության աշխատակազմի ղեկավարնախարար
- 3. Արմեն Սարգսյանը- ԼՂՀ կրթության, մշակույթի եւ սպորտի նախարար
- 4. Արմեն Իսազուլովը- ԼՂՀ ներքին գործերի նախարար
- 5. Սեյրան Օհանյանը- ԼՂՀ պաշտպանության նախարար
- 6. Սպարտակ Թեւոսյանը- ԼՂՀ ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարար
- 7. Բակո Սահակյանը ԼՂՀ ազգային անվտանգության պետական վարչության պետ
- 8-ԼՂՀ արտաքին գործերի նախարար է նշանակվել Աշոտ Դուլյանը

Հայոց Սփյուռք

«Արարատի» շնչալից հաղթանակն Օտտավայում

Հոկտեմբերի 29-ին Օտտավայի (Կանադա) Ազգային պատկերասրահում տեղի է ունեցել Ատոմ Էգոյանի «Արարատ» ֆիլմի պրեմիերան, որին ներկա են եղել ըստ ստացված տեղեկությունների, կանադական ազգային ժառանգության պահպանման նախարար Շեյլա Կոպսը, այլ նախարարներ, խորհրդարանի անդամներ եւ դիվանագիտական մարմնի ներկայացուցիչներ:

Մոնրեալից, Տորոնտոյից եւ Օտտավայից հայ համայնքների ներկայացուցիչների, օտարերկրյա հյուրերի, ինչպես նաեւ ռեժիսոր Էգոյանի, դերասաններ Արսինե Խանջյանի եւ Դեյվիդ Ալայի առաջ ելույթ ունենալով, նախարար Կոպսը բարձր է գնահատել խորհրդարանական Սարգիս Ասատուրյանի եւ հայազգի ռեժիսորի ջանքերը Հայոց ցեղասպանության ճանաչման գործում եւ Կանադայի կառավարությանը կոչ է արել պաշտոնապես ճանաչել 1915-ի իրադարձությունները որպես ցեղասպանություն:

«Չափազանց ուրախ եմ, որ «Արարատը» նման շնչալից հաջողության արժանացավ Օտտավայում: Վստահ եմ, որ այս ֆիլմը բազմապատկելու է մեր ջանքերը ցեղասպանության ճանաչման գործում: Այսօր մենք շատ ավելի մոտ ենք այդ նպատակին, քան երբևէ: Շնորհակալություն եմ հայտնում Ատոմ եւ Արսինե Էգոյաններին», այդ առթիվ ասել է Սարգիս Ասատուրյանը:

Ավելացնենք, որ նոյեմբերի 17-ին «Արարատը» ցուցադրվելու է Լոնդոնի ֆիլմերի փառատոնում, նաեւ Օտտավայի կինոթատրոններում դեկ. 6-15.

Ցեղասպանության զոհերի հուշարձան Կաննոն

Իր ավանդական կինոփառատոնով հռչակված միջերկրածովյան Կաննոն Ֆրանսիայի վերջին քաղաքն է, որտեղ բացվել է 1915 թ. Հայոց ցեղասպանության զոհերի հուշարձան: Փարիզի «Աշխարհ» թերթը տեղեկացնում է, որ սեպտեմբերի 14-ին Կաննի գլխավոր պողոտայի Կրուազետի մերձակա վերդեն պուրակում տեղի է ունեցել գույգ կոթողներից կազմված հուշարձանի բացումը: «1915 թ. երիտթուրքերի կառավարության իրականացրած ցեղասպանության 1,5 մլն հայ զոհերի հիշատակին» նակագրությունից բացի առկա է «Ի փառս 1914-18 եւ 1939-45 թթ. Ֆրանսիայի համար զոհված հայ մարտիկների» տապանագիրը: Հուշարձանի հեղինակն է Ալբերտ Միսթարյանը:

Բացման արարողությունը կազմակերպել էին Կոտ դ'Ալյուրի համայնքային խորհուրդը եւ Կաննի հայոց միությունը: Ներկա են եղել ՀՀԼՍԿ Ֆրանսիայի դեսպան Անրի Կյունին, Ֆրանսիայում ՀՀ դեսպան Էդվարդ Նալբանդյանը, Կաննի քաղաքապետակատգամավոր Բեռնար Բրոշանը, նրա առաջին տեղակալ Անդրե Ժիրուն, Ֆրանսիայի Հայ դատի հանձնախմբի նախագահ Ալեքսի Գովճյանը, Մարդու իրավունքների լիգայի նախագահ Անրի Ռոսին, Ֆրանսահայ նախկին մարտիկների ընկերակցության անդամներ եւ այլ անձինք:

Կոտ դ'Ալյուրի համայնքային խորհրդի նախագահ Գասպար Կայաջանյանը, որը Կաննի մասնաճյուղի հետ ջանքեր էր գործադրել հուշարձանի բացման թույլտվություն ստանալու համար, իր ելույթում ընդգծել է, որ Մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակի պահպանումն առաջին հերթին հայերի պարտականությունն է: Շրջանային խորհրդի փոխնախագահ Պատրիկ Ալմանը, դեսպան Էդվարդ Նալբանդյանը եւ քաղաքապետ Բեռնար Բրոշանն իրենց ելույթներում խոսել են 1915 թ. ցեղասպանության, ինչպես նաեւ հանուն ազատության եւ Ֆրանսիայի հայ զինվորների ու դիմադրության շարժման մարտիկների տված զոհերի մասին:

Սիջազգային

30 մլն դոլարի պայմանագրեր՝ Գլենդեյլից

ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Հայկական ընկերությունները 2003թ. մատակարարման համար 30 մլն դոլարի պայմանագրեր են կնքել վերջերս Գլենդեյլում կայացած «Էքսպոն2002. արտադրվել է Հայաստանում» ցուցահանդեսի արդյունքներով: Ինչպես տեղեկացրեց Ջարգացման հայկական գործակալության գործադիր տնօրեն Վահագն Մովսիսյանը, հայկական արտադրանքին նվիրված ավանդական ցուցահանդեսին մասնակցել են 77 ընկերություն եւ կազմակերպություն ներկայացնելով հանրապետության տնտեսության 11 ոլորտ:

Վ. Մովսիսյանի խոսքերով, ցուցահանդեսի ժամանակ կայացած գործարար համաժողովի ժամանակ ներկայացվել են Հայաստանի ներդրումային հնարավորությունները: 239-ի շնորհանդեսի ժամանակ ներկայացվել է հանրապետության մակրոտնտեսական դաշտը, իսկ Համաշխարհային բանկի, ԱՄՆ-ի Միջազգային զարգացման գործակալության, Ամերիկայի հայկական տնտեսական հանձնաժողովի կողմից՝ տնտեսական ամփոփագրեր:

Կանադայում մերժվեց Հայոց ցեղասպանության օրինագիծը

ՕՏՏԱՎԱ, 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: Կանադայի համայնքների պալատի արտաքին հարաբերությունների եւ միջազգային առևտրի կոմիտեն 5:6 հարաբերակցությամբ մերժել է 1915 թ-ի Հայոց եղեռնի դատապարտման բանաձեռը: Բանաձեռը դեկտեմբերի 4-ին առաջ էր քաշել կոմիտեի անդամ Սվենդ Ռոբինսոնը (Ազգային ժողովրդավարական կուսակցություն), մինչդեռ, ինչպես տեղեկացնում է խորհրդարանի հայազգի պատգամավոր Սարգիս Ասատուրյանի գրասենյակը, բանաձեռի մերժումը նշանակում է, որ այն չի ներկայացվի քննարկման համայնքների պալատ: Բանաձեռի տեքստը կազմվել է Սարգիս Ասատուրյանի կողմից նոյեմբերի 27-ին եւ մասնավորապես

սահմանում էր. «Կոմիտեն կոչ է անում համայնքների պալատին ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը, որ տեղի ունեցավ նախորդ դարասկզբին Օսմանյան թուրքերի կողմից 1ևին աշխարհամարտի ընթացքում»:

«Ցավալի է, որ կոմիտեն մերժեց քննարկումը հետաձգելու նախապես ներկայացված իմ դիմումը», հայտարարել է Ասատուրյանը: Հայազգի պատգամավորը դիմել է կոմիտեի անդամներին քվեարկության արդյունքները չեղյալ հայտարարելու հայցով:

NBC-ին թուրքերին որակել է «խառնակիչ»

ԱՆԿԱՐԱ, 12 ՆՈՅՆԵՐԵՐ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: Նոյեմբերի 9-ին ամերիկյան NBC հեռուստաընկերության «Saturday Night Live» հաղորդման ընթացքում թուրքերի հասցեին հնչել են վիրավորական արտահայտություններ, որոնք առաջ են բերել ամերիկաբնակ թուրքերի հակազդեցությունը: Հաղորդման ընթացքում թուրքի դերում հանդես է եկել հույն դերասան Նիա Վարդասուրը, որը թուրքերին բնութագրել է որպես «խառնակիչներ» եւ «հայերի դուշմաններ»: Ըստ թուրքական «Չաման» թերթի, թուրքերը հաղորդման ընթացքում հանդես են եկել որպես բարբարոս, կոպիտ մարդիկ, որոնք օգտագործել են տարբեր լկտի արտահայտություններ, որոնց թվում «այս աղջիկը լավն է, հայ չէ» եւ այլն: ԱՄՆ-ում գործող «Թըրքիշ ֆորում» կազմակերպությունը բողոքարշավ է սկսել «Միլիտեթ» օրաթերթի տեղեկատվությամբ, NBC-ին հղված ուղերձում նշվում է. «թուրքերն արաբներ չեն եւ թուրքերը հայերին չեն ատում»: Թուրքական կողմը պահանջել է NBC-ից ներողություն խնդրել: «Թըրքիշ ֆորումի» ինտերնետային էջում «երիտասարդ թուրքեր» ստորագրությամբ տպված հայտարարության մեջ նշվում է, որ հաղորդումը, Ալան Փարքերի «Կեսգիշերային ճեպընթաց» հայտնի հակաթուրքական ֆիլմի նմանությամբ պատրաստվել է հայկական եւ հունական լրբեհների ֆինանսավորմամբ:

Կոնգրեսը պահանջում է ճնշել Թուրքիային, որպեսզի վերացնի Հայաստանի շրջափակումը

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ, ՆՈՅՅԱՆ ՏԱՊԱՆ: ԱՄՆ Ներկայացուցիչների պալատը հաստատել է Թուրքիային առելտրատնտեսական արտոնություններ տրամադրելու օրինագիծը: Մասնավորապես խոսքը ձեռագործ գորգերի եւ կարպետների մասին է, բայց միաժամանակ չպետք է առնչվի տեքստիլ եւ կաշվե իրերին, ինչը պնդում էր Թուրքիան: Թիվ 5.385 օրինագիծը հաստատվել է նախապայմանով, որ ԱՄՆ կառավարությունը ճնշում գործադրի Անկարայի հանդեպ, որպեսզի վերջինս վերացնի Հայաստանի դեմ գործադրվող բեռնարգելքը: ԱՄՆ պետքարտուղարի օգնական Ռիչարդ Արմիթեջը Ներկայացուցիչների պալատի անդամ Ուիլյամ Թոմասին հղած ուղերձում նշել է, թե «ինքը ճնշում է գործադրում Թուրքիայի հանդեպ վերջինիս կողմից Հայաստանի հետ քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային շփումների վերականգնման ուղղությամբ»: Արմիթեջը Թուրքիայի կողմից Հայաստանի հանդեպ իրականացվող բեռնարգելքի տնտեսական հետեւանքներին կանդորդառման նաեւ 31 մարտ, 2003 թ. ամսաթվով Կոնգրեսին ԱՄՆ արտաքին քաղաքականության վերաբերյալ ներկայացվելիք զեկուցագրում:

Ուելսի խորհրդարանը ճանաչել է Հայոց ցեղասպանությունը

ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Հոկտեմբերի 30-ին, Ուելսի (Մեծ Բրիտանիայի պատմաշխարհագրական շրջան) մայրաքաղաք Կարդիֆում քաղաքագետների եւ հոգեւորականների մասնակցությամբ տեղի է ունենալու հրապարակային հանդիսություն, որի ժամանակ հայտարարվելու է Ուելսի խորհրդարանի որոշումը Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչելու մասին: Այդ մասին տեղեկացնում է Մեծի տանն Կիլկիկո կաթողիկոսության մամլո դիվանը, նշելով, որ դրանում մեծ է նաեւ եկեղեցականների ու քաղաքագետների այն խմբի հատուկ աշխատանքը, որ ծավալվել է Կարդիֆում:

Արամ Ա կաթողիկոսը, որջունելով Կարդիֆցիների այդ քայլը, հայտարարել է, որ հոկտեմբերի 30-ը եւս կդառնա պատմական ճշմարտության վերահաստատման եւ արդարության պահանջի օր: «Զե՞ որ անպատիժ մնացած ցեղասպանությունները առիթ պիտի տան նոր ցեղասպանությունների, շարունակվող անարդարությունները նոր անարդարությունների պատճառ պիտի դառնան, իսկ մարդկային իրավունքների եւ արժանապատվության ճանաչումը դեպի խաղաղություն եւ համերաշխություն առաջնորդող միակ ճամփան է», ընդգծել է Արամ կաթողիկոսը: «Հետեւաբար, Հայկական ցեղասպանության ճանաչումը ոչ միայն միջազգային օրենքի կարելորդության եւ անժամանցելիության վերահաստատումն է, այլ նաեւ մարտահրավեր ուղղված Թուրքիային՝ ճանաչելու համար հայ ժողովրդի դեմ կատարված ոճիրը», իր ուղերձում նշել է Արամ Ա-ն:

Հասարակական

ՎՊԿԱՆՆԵՆ ՔԱՋԱԶՆՈՒՆՈՒ ԿՅԱՆԵՆ ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Հովհաննես Քաջագունին (1868-1938) հայ ժողովրդի նորագույն պատմության հայտնի դեմքերից է: Անցնելով հասարակական-քաղաքական գործունեության բեղմնավոր ուղի, 1918թ. հունիսին հայոց Ազգային խորհրդի կողմից նա նշանակվում է Հայաստանի 1-ին հանրապետության 1-ին վարչապետ: Մեծ ջանքեր է գործադրում Հայկական հարցի արդարացի լուծման համար: Այդ նպատակով նա մասնակցում է նի շարք միջազգային հանդիպումների, սերտ կապեր է պահպանում հայ ազգային-ազատագրական պայքարի ականավոր գործիչներ Անդրանիկ Օզանյանի, Արամ Մանուկյանի, Նուբար փաշայի, Հակոբ Բազդասունու, Ամբատ Բոռոյանի եւ ուրիշների հետ: Հայաստանում խորհրդային կարգեր հաստատելուց հետո նա հայրենամակեր գործունեություն է ծավալում մեր երկրում ճարտարապետության զարգացման բնագավառում, քաղաքաշինության մեջ: Նրա գործունեությանը բարձր գնահատական են տվել Ալեքսանդր Մյասնիկյանը, Սարգիս Կասյանը, Աղասի Խանջյանը, Արամայիս Երզնկյանը եւ այլ պետականգործիչներ:

3. Քաջագունին ուներ ճարտարապետական փայլուն կրթություն: 1893թ. ավարտելով Պետերբուրգի քաղաքացիական շինարարների ինստիտուտը եւ ստանալով ճարտարապետի մասնագիտություն, երկար տարիներ աշխատել է Բաքվում, Բաթումիում, Թիֆլիսում: Նրա նախագծերով մի շարք շենքեր են կառուցվել Հայաստանի քաղաքներում: Ալեքսանդր Թամանյանի, Նիկողայոս Բունիաթյանի եւ ուրիշների հետ Քաջագունին նորագույն ժամանակաշրջանի ճարտարապետներից է: Նրա մասին ուշագրավ տեղեկություններ են տվել հանրապետության շինարարներ Աղոմ Աղոմյանը, Կարեն Դյուլխանյանը, ճարտարապետներ Գեւորգ Մուշեղյանը, Վարազդատ Չարությունյանը եւ ուրիշներ, որոնք լսել են Քաջագունու ճարտարապետական արվեստին նվիրված դասախոսությունները:

Մեծ են Քաջագունու ծառայությունները խորհրդային Հայաստանի 1920-30-ական թվականների ճարտարապետական մշակութային զարգացման գործում: Նա դասավանդել է Երեւանի պետական համալսարանում, շինարարական ինստիտուտում, ստացել պրոֆեսորի կոչում, զբաղվել է գիտական բեղմնավոր գործունեությամբ: Քաջագունու գրչին են պատկանում մի շարք արժեքավոր հողվածներ, հուշագրություններ, պատմվածքներ:

1937թ. 3. Քաջագունին անհիմն հալածանքների ենթարկվելով բանտարկվում է եւ վախճանվում բանտում: Հետմահու վերականգնվում է նրա բարի անունը:

Հովհաննես Քաջագունու, որպես հասարակական-քաղաքական եւ կուսակցական գործչի մասին շատ է գրվել: Ու սումնասիրված չէ նրա գործունեությունը որպես ճարտարապետ: Ընթերցողի ուշադրությանը ներկայացվող, ճարտարապետության թեկնածու Լույս Կարենի Դյուլխանյանի սույն աշխատությունը հեղինակի երկար տարիների աշխատանքի արդյունք է: Լույս Դյուլխանյանը հեղինակն է ռուսերեն լեզվով 1980թ. լույս տեսած «խորհրդային Հայաստանի ճարտարապետությունը 20-ական թվականներին», «Նիկողայոս Բունիաթյան», «Ռաֆայել Իսրայելյան» եւ այլ աշխատությունների, որոնք բարձր գնահատականի են արժանացել մասնագետների կողմից: Ժողովրդական ճարտարապետ, ճարտարապետության ակադեմիկոս Ջիմ Թորոսյանը, բնութագրելով Լ. Դյուլխանյանի բեղմնավոր գործունեությունը ճարտարապետական արվեստի պատմության եւ տեսության ուսումնասիրության բնագավառում գրել է. «Երկար տարիներ գիտեն ճարտարապետ Լույս Դյուլխանյանին դեռես ուսանողական տարիներից: Նա իր մասնագիտությունը սիրող, նրան նվիրված գիտական աշխատող է, բարձր են գնահատում նրա գործունեությունը, հետեւողական եւ տքնաջան աշխատանքը գիտատեսական ճարտարապետության բնագավառում: Նրա գիտական հետաքրքրությունների շրջանակները լայն են, նա գրել է Երեւանի, Գյումրիի եւ նաեւ շրջանների ժամանակակից ճարտարապետական հոփշարձանների մասին: Ուսումնասիրել առանձին ճարտարապետների, ճարտարապետական ոճական տարբեր ուղղությունների, ճարտարապետական պատմական ժառանգությունների պաշտպանման խնդիրները, արխիվային արժեքավոր նյութեր է հրապարակել»:

Լ. Դյուլխանյանը «Հովհաննես Քաջագունին ճարտարապետ» ուսումնասիրությունը այդ պրոբլեմի հետազոտման առաջին փորձն է եւ արժանի է խրախուսման: Ակադեմիկես Գեւորգ Ղարիբջանյան

(Շար. 1)

Պատմության դասեր. դրվագներ

Պատմական գիտությունների թեկնածու Գեւորգ Յազըճյանը, որ հայտնի է հայերենի, հայ ժողովրդի պատմության նկատմամբ իր նախանձախնդիր գործունեությամբ, ընթերցողին է ներկայացրել մասունակահոնակահրեակերպ հակահայկական քառանկյունու գործունեության վերաբերյալ պատմական 3 փաստաթղթեր՝ զետեղված «Ձգուշացեք կեղծ բարեկամներից» խորագրի ներքո: Այդ երեք փաստաթղթերն էլ այսօր շատ ուսանելի են. պաղեստինցի արաբ պատմաբան Մարվան Բուհեյրիի «Թեոդոր Հերցլը եւ Հայկական հարցը» գիտական ուսումնասիրությունը, «Երիտթուրքերը, հրեաները, մասունները եւ Հայկական կոտորածը» պայմանական վերնագրով Ստամբուլում Մեծ Բրիտանիայի դեսպանի նամակը Մեծ Բրիտանիայի արտաքին գործերի նախարար Դ. Լոուբորից 2. Հարդինգի եւ բրիտանացի հայտնի հետախույզ Արաբիայի Լոուրենսի հետ մի հարցազրույց «Հայերն անտանելի են» վերնագրով (թարգմանությունը Կարպիս Սուրենյանի, տպվել է «Ազգ»-ում):

Յազըճյանի ընտրած, խմբագրած եւ ծանոթագրած այս երեք հրապարակումներն էլ նույն բնույթն ու հստակ ուղղվածությունն ունեն, որ բացահայտում են արեւմտյան տերությունների, մասունների, սիոնականների, հրեաների՝ հայկական հարցի նկատմամբ ունեցած դիրքորոշումները, այն է՝ Հայկական հարցն օգտագործել, շահարկել եւ վերջապես զոհաբերել հանուն սեփական շահերի:

Հրեա լրագրող Թեոդոր Հերցլը, որ 35 տարեկանից լրագրությունից թռիչք է կատարել քաղաքականության եւ դիվանագիտության բնագավառ 1895 թ. հայտարարելով, որ ինքը հրեական Պարնելն է (իռլանդացի քաղաքական առաջադեմ գործիչ), հրեաների ժամանակակից պատմության բեկումնային տարիներին կարողանում է ընկնել եվրոպական իշխանությունների կենտրոն փնտրելու ուղիներ, հաստատելու հարաբերություններ, որ կարող էին ստեղծել պայմաններ հրեական պետության հիմնադրման համար: 1896 թ., երբ Վիեննայում լույս է տեսնում Հերցլի «Հրեական պետություն» գիրքը, իրադարձությունները սկսում են ավելի արագ զարգանալ: Լեհ քաղաքական արկածախնդիր Նելիմսկու, ռուս հրեա լրագրող Կյաչկոյի հետ կապերն օգտագործվում են նպատակային ձեւերով: Ձանազան գաղտնի տեսակցությունների եւ բանակցությունների արդյունքում ձեւավորվում է մի նախագիծ, որը, սակայն, մերժում է Աբդուլ Համիդը:

Մեր ազգի դեմ նյութած դավերին մենք միշտ անտեղյակ ենք կամ թվում ենք այդպիսին: Ահավասիկ մի քանի մեջբերումներ. «Հայերը պետք չէ իմանան, որ մեր մասնակցությունը պայմանավորված է մեր ազգային շահերով» կամ «Գործերի ներկա դրության դեպքում առկա է այն հավանականությունը, որ հաջորդ երեսուն կամ քառասուն հազար հայերի զոհաբերության արդյունքում հրեաներին մի քիչ հող կշնորհվի Սիրիայում բնակավայրեր ստեղծելու համար»:

«20 մլն ֆունտ, որից 2 մլնը կհատկացվի որպես անհապաղ կանխավճար Պաղեստինի գիջման համար, իսկ 18 միլիոնը (պարտքային) ստուգող հանձնաժողովից թուրքական կառավարության ազատագրման համար»:

Աբդուլ Համիդի մերժման պատճառը սուլթանի դժգոհությունն էր վիեննական մի թերթից, որին մի ժամանակ աջակցում էր Հերցլը: Վերջինս հասկանում է, թե ինչ ծառայություններ են ակնկալվում իրենից. «Ես պետք է եվրոպական մամուլի վրա ազդեցություն գործեմ (Լոնդոնում, Փարիզում, Բեռլինում,

Վիեննայում), որպեսզի Հայկական հարցը լուսաբանվի թուրքերի համար առավել բարյացակամ ոգով: Երկրորդ պետք է ուղղորդի համոզեն հայ առաջնորդներին ենթարկվել իրեն, որից հետո նա կանի բոլոր հնարավոր գիջումները»:

Հերցլը 1896 թ. 3 լարված ամիսներ է վատնում Եվրոպայի հայ հեղափոխական կոմիտեների մեջ ճեղքվածք առաջացնելու համար: Նա սեփական շահերին հասնելու համար Հայկական հարցը դարձնում է ձեռնածության առարկա:

Երկրորդ փաստաթուղթը, որ առաջին անգամ հրատարակել է լոնդոնաբնակ արաբ պատմաբան Էլի Կեդուրիեն, Ստամբուլում Մեծ Բրիտանիայի դեսպանի գաղտնի նամակն է (մտերմաբար, 1910 թ.) ուղղված իր երկրի արտգործնախարարին, որտեղ պարզորոշ ուրվագծում է այն կապը, որ եղել է երիտթուրքերի, հրեաների, մասոնների եւ հայկական կոտորածը ծրագրելու եւ իրագործելու միջեւ (մասոնական կոմիտեի ցանցը տարածված էր ողջ կայսրությունում մեկ): ՆԳ նախարար Թալեթաթ փաշան եւ ֆինանսների նախարար Ջավիդը կոմիտեի գաղտնի ուժերի պաշտոնական ներկայացուցիչներն էին: Թալեթաթի ՆԳ նախարար դառնալուց մոտ մեկ տարի առաջ, ասվում է այս նամակում, պատասխանատու պաշտոնների նշանակվեցին միայն մասոններ կամ կոմիտեի հետ կապված, կամ էլ այս 2 որակները համատեղող մարդիկ:

Արաբիայի Լոուրենսի հետ հարցազրույցում (1919 թ.) բացահայտ խոսվում է հայերին (իբրեւ հին ժողովրդի, մանրամասնորեն հատկանիշներն ուսումնասիրելուց հետո) կոտորելով վերացնելու, իսկ Հայաստանի հարստությունները շահագործելու ծրագրերի մասին:

Պատմական այս երեք փաստաթղթերը կարելուք են նաեւ արդիական լինելու իմաստով: Ի վերջո, ինչո՞ւ է զգոնության կոչ անում հրատարակիչը: Պատմության ուսումնասիրությունը բնավ ինքնանպատակ չէ, պատմությունը, անցյալից դասեր առնելու համար է, այլապես կույր ճամփորդների ենք մնանք:

Այսպես ուրեմն, պետք չէ թուրքերի կեղծ քաղաքակրթությամբ խաբվել, ինչպես անցած դարասկզբին, ծառայել մասոնական, սիոնիստական կազմակերպություններին, որովհետեւ «միջազգային հրեականությունը, սիոնիզմը եւ նրանց ծառայող մասոնությունը հիմնական դերակատարությունն են ունեցել Հայոց ցեղասպանության ծրագրման եւ իրականացման մեջ»:

Այս զգոնության կոչն ուղղված է ինչպես առողջ դատողությունը չկորցրածներին, այնպես էլ սոցիալական թմբիկի կամ քաղաքական թրթախաղի մեջ ներքաշվածներին: Իբրեւ շարունակվող վտանգի իրեղեն ապացույց հրատարակիչը մատնանշում է այսօրվա Հայաստանը՝ իր արտագաղթով, որը հայության քողարկված կոտորածն է, հայության հետ որեւէ առնչություն չունեցող, օտարածին հոգեւորնշակութային տարրերի տարածումն ու բազմացումը, որ մարդասիրության քողի տակ թաքնված քաղցկեղի պես տարածվում են մեր երկրի առանց այն էլ թուլացող մարմնում: Սրա դեմ պայքարը պարզապես չզայթակղվելն է, չխաբվելը, եւ ներքին հնարավոր հանդուրժողականությունը:

Բորիս Ելցին. «Ես սիրում եմ Հայաստանը»

Համայն Ռուսիո առաջին նախագահը Թուրքիային հորդորում է ճանաչել Հայոց ցեղասպանությունը

**ԹԱԹՈՒՆ ՀՄՎՈՐԵՄ
«ԱԶԳ»**

Գահակալության ութ տարիներին Բորիս Ելցինը ժամանակ չզտավ այցելելու Հայաստան: Վերջին անգամ պրն Ելցինը Երեւանում էր 1991 թ.

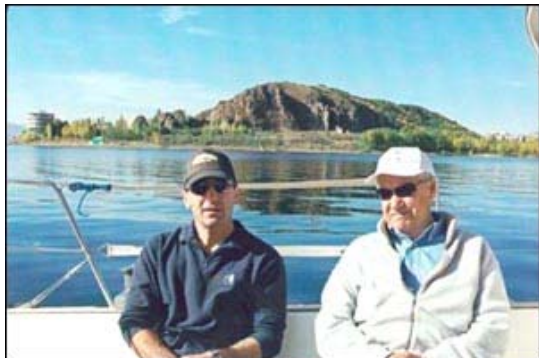
սեպտեմբերի 22-ին ՌՍՖՍՀ Գերագույն խորհրդի նախագահ եղած ժամանակ ընդամենը մի քանի ժամ: Սեպտեմբերի 21-ին Նուրսուլթան Նազարբաեւի հետ նա Բաքվից եկավ Գյանջա, ապա՝ օդանավով Խոջալու, սեպտեմբերի 22-ին Ստեփանակերտում ժողովուրդը բղավում էր. «Ելցին, Ելցին, Ելցին»: «Ես ու Նազարբաեւը վերցրել ենք այս դերը, որպեսզի այլեւ արյուն չհեղվի: Արդեն չորս տարի մենք տեսնում ենք, որ կենտրոնը, այդ թվում նաեւ Գորբաչովը, ոչինչ չի անում: Սխալը գործվեց հենց սկզբից՝ 1988 թվից, իսկ հետո ուժի միջոցով ազգամիջյան խնդիրները լուծելու փորձերը դրական արդյունքի չհասցրին: Միայն խաղաղ ճանակցությունների ճանապարհով, բանավեճի, փոխզիջման միջոցով կարելի է հասնել պատերազմի ավարտին: Այս վերջը (Ղարաբաղի) մեր ամբողջ երկրի վերքն է»,- Ստեփանակերտում ժողովրդին ասում էր Բորիս Ելցինը:

«Ինձ հետ էր բանակցում», շաբաթ օրը «Արմենիա» օդակայանում հիշեց Ռոբերտ Քոչարյանը:

1991 թ. սեպտեմբերի 22-ին Ելցինն ու Նազարբաեւը Երեւանից ուղեւորվեցին ժելեզնուվոդսկ: Սեպտեմբերի 23-ի լույս 24-ի գիշերը Ադրբեջանի նախագահ Այազ Մուբալիբովը, Հայաստանի ԳԻ նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը եւ ԼՂ պատվիրակությունը, որին մաս էր կազմում նաեւ Ռ. Քոչարյանը, Ելցինի եւ Նազարբաեւի միջնորդությամբ 13,5 ժամ տեւած բանակցություններից հետո ստորագրեցին 10 կետանոց համատեղ կոմյունիկե. մինչ շարունակվում էին ժելեզնուվոդսկյան բանակցությունները, Արցախում արյուն էր հեղվում: Դիտորդները պնդում էին, որ այդ օրերին Ելցինին հետաքրքրում էր ոչ այնքան Ղարաբաղի հարցը, որքան հոգեվարք ապրող ԽՍՀՄ ժողովրդին Գորբաչովի անկարողությունը մեկ անգամ եւս ցույց տալը:

Օդակայանում Բորիս Ելցինին եւ տիկնոջը՝ Նաինա Իոսիֆովնային անձամբ դիմավորեց նախագահ Քոչարյանը՝ տիկնոջ հետ: Ռուսաստանի առաջին նախագահի վեցօրյա այցը հայաստանցիներին շատ զարմացրեց: Ձարմանալու ոչինչ չկա, ամեն ինչ շատ պարզ է. օգոստոսի 31-ին պրն Ելցինը հեռախոսով շնորհավորում է Ռոբերտ Քոչարյանի ծննդյան տարեդարձը, հիշեցնում, որ Հայաստանը շատ է սիրում, Քոչարյանն էլ ՌԴ նախկին նախագահին հրավիրում է Հայաստան:

Օդակայանում պրն Ելցինը լրագրողներին ասաց, որ ինքը սիրում է Հայաստանը, բնությունը, մարդկանց, հիշեցրեց, որ Ռուսաստանում 2,5 մլն հայ է բնակվում, իսկ ԱՄՆ-ում ընդամենը 1 մլն: «Կարուցեմ Հայաստանի նախագահի հետ, ինչն ինձ համար

օգտակար է եւ հաճելի», ասաց Ելցինը: Ռուսաստանի առաջին նախագահը ուներ առույգ տեսք:

Ելցինների ոչ պաշտոնական այցելության վեցօրյա ծրագիրը հագեցած է. հանգիստ Սեւանում, այցելություններ Հայաստանի պատմամշակութային հուշարձաններ: Սպասվում է ՌԴ առաջին նախագահի հանդիպումը Հայաստանի առաջին նախագահի հետ:

Գաղտնիք չէ Բորիս Նիկոլաեւիչի համակրանքը Լեւոն Չակոբիչի հանդեպ: Շաբաթ օրը պրն Ելցինը Ռոբերտ Քոչարյանի հետ մասնակցեց «Էրեբունիեւերեւան» տոնակատարությանը, «Բերքի տոնին», «Արմենիա» հյուրամոցի պատշգամբից Երեւանի 2784-րդ տարեդարձի առիթով հանրապետության հրապարակում կազմակերպված տոնակատարությանը: Նույն օրը Սերժ Սարգսյանի ուղեկցությամբ Բորիս Ելցինն այցելեց Հայոց ցեղասպանության թանգարան, ծաղկեպսակ դրեց Մեծ եղեռնի զոհերի հիշատակին, ծառ տնկեց: Ցեղասպանության թանգարանի հուշամատյանում Ելցինը գրառում կատարեց ու կարդաց բարձրաձայն. «1915-22 թթ. հայ ժողովրդի Ցեղասպանությունը մարդկության խայտառակությունն է: Դրան ներում չկա եւ չի լինի: Ցեղասպանությունը ճանաչել են Ռուսաստանը, աշխարհի շատ պետություններ: Թուրքիայի զոջալու ժամանակն է: Ես երկար տարիներ հետեւում եւ տեսնում եմ Հայաստանը վերածնվում է: Շնորհակալություն, որ հիշում եք եւ հավատարիմ եք ճշմարտությանը»:

Շուշին ավելին է, քան հաղթանակը

Էջեր ռազմաճակատային օրագրից

Ջորի Բալայան

Աշխարհում ես ոչ մի տեղ այդքան մոլեթևոկ երկինք չեմ տեսել եւ այդքան պայծառակայծառ աստղեր, ինչպես Արցախի երկնքում: Հարմար տեղավորվելով խրամատում, որ վերից ծածկված էր գորշավուն արհեստական տերեւներով պատված քողարկող ցանցով, ես շուտաշուտ նայում էի երկնքին, ակամա հիշելով մանկությունս: Գուցե այն պատճառով, որ առաջին անգամ այստեղ, Արցախում էի աստղագարդ երկինք տեսել: Սովորել համաստեղությունների անունները: Խորհել բանաստեղծական պատկերի վրա. ամեն մի աստղ ոչ թե պարզապես մարդ է, այլ մարդկային ճակատագիր: Հիշում էի, թե վաթսուևանյանների սկզբին ինչպես էի Կամչատկայից բանաստեղծություն ուղարկել Ստեփանակերտի ռադիոյին: Այսպիսի տողեր կային. «Ես կվերադառնամ, դեռեւս ուշ չէ, / Չեմ կտրում երբեք իմ հույսը: / Միայն թե աստղագարդ երկնքում / Չմարես իմ աստղի լույսը»:

Այնպես որ, այնտեղ, աստղագարդ երկնքում, այժմ քողարկման ցանցով ծածկված, կար եւ իմ աստղը: Առաջ ինձ թվում էր, թե երկնքում շողում են անթիվաճաքանակ աստղեր: Բայց հացադուլի ժամանակ, որ հայտարարել էինք Արցախում Գորբաչովի կողմից ժողովրդական իշխանության ցրման առթիվ, մեծ աստղագետ Վիկտոր Համբարձումյանը, ինձ հետ միեւնոյն սենյակում պառկած, ասաց. «Երկնքի տեսանելի կիսագնդում հաշվվում է շուրջ վեց հազար աստղ: Իսկ անգեր աչքով դրանից էլ պակաս կարելի է հաշվել՝ ընդամենը շուրջ երկու հազար»: Ահա այդքան քիչ աստղեր կան երկնքում: Եվ այդքան շատ մարդկային ճակատագրեր: Այնպես որ, մնում է միայն մի բան միավորվել:

Հրամանատարական կետ. Ջառիվայր բլուր, ծովային լեզվով ասած՝ Շուշին ուղիղ քթիդ տակ է: Չախում, անտառաշատ սարերի հետեւում Քարինտակն ու Լիսագորն են: Աջում՝ Շոշը եւ Ջանհասար: Մեք

գտնվում ենք Երեւանի խրամատում: Բոլորիս ձեռքին էլ հեռադիտակ կա: Կողքի թմբի հետեւը շրջադիտակ է տեղադրված: Հետեւում, ոչ խոր ծորակում՝ ՀՅԱԼԵՆ է (իրամանատարակշտաբային մեքենան ռադիոկայաններով): Ի դեպ, այնտեղ էին ընդունվում Սերժ Սարգսյանից, նրա կենտրոնից հաղորդվող բոլոր տեղեկությունները, ճշգրտումները, ցուցումները՝ 61 համարի կոչայինով:

Խավար է: Ոչինչ չի երեւում: Եվ, այնուամենայնիվ, կարողանում եմ գրառումներ կատարել ծոցատետրիս մեջ: Գրում էի հաճախ կուրորեն, դիտմամբ խոշոր տառերով, որպեսզի հետո հեշտ լինի գուլիս հանել իմ խզբզածից: Շուտաշուտ նայում էի ֆոսֆորային թվատախտակով ժամացույցիս: Եթերում լսվում էր միայն կապի պետ Արթուր Փափազյանի ձայնը: Նա կանգնած էր Կոմանդոսի ձախ թելում: Հնչունացնում էր նրա եւ Դալիբալթայանի հրամանները: Ժամը երկուսն անց քսանհինգ րոպե է: Լսում եմ սրտիս զարկերը կրծքիս մեջ: Համակ լռություն է: Կոմանդոսը պատվիկ հեռախոսը, որ տասն օր առաջ էր բերել Նաջարյանը, մոտեցրեց բերանին: Բոլորս սպասում էինք նրա «կրակ» հրամանին: Երկուսն անց է քսանվեց րոպե: Սիրտս ավելի ուժգին եւ ավելի արագացած է խփում: Երկուսն անց քսանյոթ րոպե: Մթության մեջ աչքերս ցավալու չափ լարված են: Գիտես միայն, որ առջեւում, այնտեղ, հարավում Շուշին է: Ոչինչ չի երեւում: Միայն զգում ես, որ այնտեղ քաղաքն է: Երկուսն անց քսանութ րոպե: Հայացքս սեւեռել եմ ժամացույցիս սլաքի ֆոսֆորից կանաչագույն թելիկին: Մի րոպե անց կամացուկ ասացի. «Կոմանդոս, մնաց վաթսուն վայրկյան»: Եվ վաթսուն վայրկյան անց վրա հասավ արդար հատուցման պահը:

- Կրակ բարձր ու հաստատուն գոչեց Կոմանդոսը: Մի վայրկյան անց խուլ ձայներ լսվեցին աջից՝ «Գրադն» էր Շոշից: Չախից հրետանին էր Քարինտակից: Եվս մեկ ակնթարթ, ուղղակի «քթիս տակ» իրար շատ մոտիկ հայտնվեցին կրակի բռնկումներ, որոնք տարածվելով, վերածվեցին թանձր հրացույքի: Մերք այստեղ, մերք այնտեղ հայտնվում էին բոցի վիթխարի լեզուներ լուսավորելով շենքերի ուրվագծերն ու ուրվապատկերը: Հանկարծ, ասես վիթխարի լուսանկարչական թղթի վրա՝ երեւակվեց Դազանչեցոց տաճարի ցավալիորեն ծանոթ գծագրությունը, ավերված գմբեթով՝ հայ ժողովրդի չլսված ողբերգության վկան: Պայթարի մասնակիցն ու հաղթանակի խորհրդանիշը: Ես մտածեցի, որ այսուհետ Շուշիից այլեւս մահաբեր հրթիռներ չեն թռչի Ստեփանակերտի վրա:

Երկու ժամ հետո ձախում, այսինքն Արեւելքում, երկինքն սկսեց բացվել: Հայտնվեցին լեռների մութ գագաթները: Բազմացավ կարմիր լեզուների ու ծխի սեւ սյուների քանակը: Գնալով ավելի որոշակի էին ընդգծվում Շուշիի տխրահռչակ բանտի սպիտակ պատերը: Շտաբային քարտեզի վրա նշված բոլոր չորս ուղղություններով՝ ինքնապաշտպանության մարտիկները շարժվում էին դեպի քաղաքը, որը յոթանասուներկու տարի առաջ հրդեհել էին թուրքերը՝ ոչնչացնելով ավելի քան հինգ հազար հայ ընտանիքներ, որոնցից յուրաքանչյուրում հինգիցևեց հոգի կար: Մոխիր դարձրին հայկական երկրի մայրաքաղաքը, յոթանասուներկու տարի հետո այն հայտարարելով՝ թուրք ակիների հայրենիք: Իսկ երբ սկսվեց Դարաբաղյան շարժումը, հայկական հին քաղաքը կրակակետ դարձրին ընդդեմ հայերի: Եվ ահա յոթանասուներկու տարի քառասունհինգ օր հետո Շուշի մտավ ո՛չ վրեժը: Եկավ հատուցումը: Վառվում էին կրակակետերը:

Հեռադիտակը այլեւս չէր բավարարում ինձ: Հաճախակի մոտենում էի շրջադիտակին ու

մանրամասնորեն դիտում, թե ինչպիսի փուլով են հեռանում խաղաղ բնակիչները: Հարավից միայն մի ճանապարհ էր դուրս գալիս, անցնում ժայռաբլուրի տակով, որի վրա վեր էր սլանում հեռուստաաշտարակը: Եվ այդ ճանապարհը լուսաբացին արդեն խցանված էր մեքենաներով ու հետիոտնով: Ինքնապաշտպանության մարտիկներն ամեն թույլ կարող էին փակել ճանապարհը, որ տանում էր Լաչին, եւ այդ ժամանակ տասնյակ հազար ադրբեջանցիներ կխեղդվեին արյան մեջ: Սակայն մենք գիտակցաբար չհիմնեցինք այդ քայլին: Այդպես եղավ նաեւ Խոջալուում: Նույնիսկ Ադրբեջանի նախագահ Մութալիբովը ստիպված եղավ հրապարակայնորեն խոստովանել, որ հայերը միջանցք բացեցին փախստականների համար: Երկու է, հետո ադրբեջանական քարոզչությունը, իրեն խայտառակությունից փրկելու համար դիմեց չլսված կեղծիքի՝ լուրեր տարածելով, թե Խոջալուում մինչեւ վեց հազար զոհեր են եղել (տարեցտարի այդ թիվը աճում է): Ի դեպ, եւ ժողովրդական ղեպետատու էր ընտրվել Ասկերանի շրջանից, որի մեջ մտնում էր նաեւ Խոջալու ավանը, որտեղ պաշտոնական տվյալներով ապրում էր 1700 ազգերի: Սակայն սա արդեն ուրիշ թեմա է:

Խաղաղ բնակիչները փախչում էին: Սակայն քաղաքի գրավման ճակատամարտը դեռ առջեւում էր: Բաքվի հեռուստահաղորդակարներն անընդմեջ հայհոյում էին իրենց ասկարներին, որոնք իբր թե փախել էին մարտադաշտից, դավաճանաբար հանձնել անառիկ բերդը: Ջանհասանի ուղղությամբ թուրքազերիները դարան էին մտել եւ ուղղակի դիմախար գնդակահարել մեր ինքնապաշտպանության ջոկատի գրեթե կեսին: Մայիսի 8-ի կեսօրվա ժամը մեկին 422 կողային համարը կրող մեկ տանկը դղրդոցով բարձրանում էր Շուշի տանող խճուղով՝ հաղթահարելով ոլորան ոլորանի հետեւից, դանդաղ մոտենում Շուշիին: Կտրուկ ոլորանի հետեւից հանկարծակի նրա դեմ ելավ թշնամական տանկը: Դրանից կես ժամ առաջ հրամանատարական կետում տեղեկություն ստացվեց, որ համար 422 տանկը (հրամանատար՝ Գագիկ Ավշարյան, մեքենագետակարորդ՝ Աշոտ Ավանեսյան եւ հրաձիգահրետանավոր՝ Շահեն Սարգսյան) ոչնչացրել է թշնամական երկու տանկ: Գագիկը, ամեն ինչից դատելով, անմիջապես չի նկատել մոտեցող թշնամուն: Իսկ մենք հրամանատարական կետից պարզ տեսնում էինք, որ շուտով, վերջին շրջադարձից հետո նրանք հայտնվելու են ճակատ առ ճակատ: Հենց այդ պահին հրետանային արկով խփեցին մեր տանկին, որից սկսեց ծուխ բարձրանալ: Եվս մեկ ակնթարթ, եւ թշնամական տանկը երեսուն մետրից դիմախար կրակեց: Ես այդ տեսնում էի շրջադարձով: Վիթխարի բազմատոնանոց աշտարակը իր փողով հանդերձ նետվեց ճամփեզրը: Երկու տանկիստների մարմինները նետվեցին հակառակ կողմի լեռան ժայռոտ լանջի վրա: Գլխատված տանկի լյուկից, որ նման էր հրաժայթ վիշապի, կարմիր բոցի սյուն դուրս թռավ: Աշոտն ու Շահենը զոհվեցին, Գագիկին հաջողվեց փրկել:

Մինչեւ ուշ երեկո դաժան մարտեր էին գնում հանում Շուշիի ազատագրման: Իրիկնադեմին երկու ուղղաթիռ անսպասելիորեն հայտնվեցին ուղղակի հրամանատարական կետի գլխին, հրթիռակոծեցին մեր դիրքերը ուղղակի քաղաքի «դարպասների» մոտ: Իսկ տասը թույլ անց երկու Սուև25 հինգհարյուր կիլոգրամանոց ռումբեր նետելով Ստեփանակերտի, Քարինականի, Միրյուշենի վրա, թռան Աղդամի կողմը: Դժվար չէ ենթադրել, թե ինչու Շուշիի անկման առաջին իսկ օրերից սկսած ադրբեջանական պաշտոնական քարոզչությունը համառորեն ու անընդհատ զարգացնում էր իրենց հրամանատարության դավաճանության գաղափարը: Այդպես հեշտ էր

բացատրել եւ արդարացնել սեփական պարտությունը եւ միաժամանակ համահարթել հաղթանակի եւ զենքը ձեռքին հայրենի հողը պաշտպանող հայ զինվորի սխրանքի արժեքը:

(Շար.4)

ՄԱՆԿՈՒԹԱՅԻՆ

Համառետ ակնարկ իրանահայ գաղթօջախների պատմության

Էդ. Բաղդասարյան
(Էդ. Գերմանիկ)

(Շար. Նախորդ համարից)

19-րդ դ. երկրորդ կեսին Իրանահայ գաղութը շարունակեց աճել ավելի արագ թափով: Ստեղծվում են հայ նոր բնակավայրեր Մեշեդում, Քերմանշահում եւ այլուր: 20-րդ դ. խկզբին, Իրանում նավթային արդյունաբերության զարգացման հետ մեկտեղ հայկական նոր օջախներ առաջացան երկրի հարավում Աբադանում, Աիվազում, Մեսեդե-Սուլեյմանում եւ այլուր:

17-19-րդ դարերում հայ բնակչության մի մասը հարավային գավառներից փոխադրվում է կենտրոնական գավառները, ստեղծելով մի քանի նոր հայկական բնակավայրեր: Տարագաղթման պատմական այս ընթացքի հետեւանքով Իրանի հայ գաղութը բաժանվեց երկու մասի՝ հյուսիսային (Թավրիզ կենտրոնով) եւ հարավային (Նոր Ջուղա կենտրոնով): Այս բաժանումը պահպանվում էր մինչեւ 20-րդ դարի 40-ական թվականները:

Թեհրանի բնակչության աճին զուգընթաց խախտվեց գաղութի պատմականորեն ստեղծված այս բաժանումը: Դարիս 40-ական թվականներին ստեղծվեց կենտրոնական նոր շրջան, որի մեջ կենտոն հանդիսացող Թեհրանի հետ մեկտեղ մտան նաեւ հարակից կենտրոնական, ինչպես նաեւ հարավ-արեւելյան եւ հյուսիս-արեւելյան գավառների հայկական բնակավայրերը: 1946 թ. մեծ ներգաղթ սկսվեց դեպի Խորհրդային Հայաստան: Ելնելով հայրենասիրական ձգտումներից հայերը աճապարանքով Թեհրան մեկնեցին՝ հայրենիք վերադառնալու նպատակով: Սակայն դա բոլորին չհաջողվեց եւ շատերը որոշ դժվարությունների պատճառով մնացին Թեհրանում եւ կազմեցին Թեհրանի ներկայիս հայ բնակչության մեծամասնությունը:

Մինչեւ XX դ. խկզբը իրանահայության ավանդական կենտրոնավայրերը Ատրպատական եւ Սպահանի շրջակայքն էին: Դարասկզբից արագորեն աճել է Թեհրանի եւ նրա շրջանի բնակչությունը: 1946-ի հայրենադարձության ժամանակ մեծ թվով իրանահայեր փոխադրվել են Թեհրան եւ հայրենադարձության ընդհատումից հետո բնակչություն հաստատել այնտեղ (1950-ական թթ. վերջին թեհրանահայության թիվը հասել է 65 հազարի, 70-ական թթ. սկզբին ավելի քան 100 հազարի, իսկ հեղափոխության նախօրյակին ավելի քան 120 հազարի): Ընդհանուր առմամբ, Թեհրանի եւ նրա շրջակայքի հայության թիվն անցել է 150 հազարից, մինչդեռ Ատրպատականի եւ իրանահնդկաստանի թեմերի բնակչությունը հասել է ընդամենը 40-50

հազարի: Արմատական տեղաշարժեր են տեղի ունեցել նաեւ քաղաքային եւ գյուղական բնակչության հարաբերակցության մեջ: 1970-ական թթ. վերջին իրանահայության 95%-ը քաղաքաբնակ էր:

1980-ական թթ. երկրի հայաիսթ քաղաքներից, հատկապես Ն. Ջուղայից, Խուզիստանի նահանգից, Թեհրանից եւ այլ հայաբնակ վայրերից արհեստավորներ եւ ծառայող հայ ընտանիքների մի մասը տնտեսական պայմանների, բնակարանային խնդրի բարդացման հետեւանքով մեկնել է նորակառույց քաղաքներ, մասնավորեպես՝ Շահինխահր եւ արդյունաբերական հետանկար ունեցող նորաստեղծ Արաք (նախկին Սուլթանաբադ) քաղաքը:

Իրանահայ համայնքը մշտապես բազմաշերտ է եղել, միավորվով սոցիալիստական անենատարբեր խավերի, սակայն դարերի ընթացքում նրա հասարակական կառուցվածքը զգալի փոփոխություններ է կրել: Ամբողջ միջնադարի ընթացքում Ի. տեղափոխված հայերի ճնշող մեծամասնությունը եղել է հողագործ բնակչությունը, որը նոր վայրերում էլ զբաղվել է գերազանցապես գյուղատնտեսությամբ: Սակայն իրանահայ համայնքի սոցիալիստական կառուցվածքի կարեւոր առանձնահատկություններից մեկը վաճառականների եւ արհեստավորների ստվար շերտի առկայությունն է: Մոնոլիական տիրապետության շրջանից սկսած հայ վաճառականները նշանակալի դեր են խաղացել Իրանի վրայով իրականացվող տարանցիկ առեւտրում: Նրանց ոսկեդարն սկսվել է XVII դ. խկզբին, երբ ասպարեզ են իջել ՆոՐ Ջուղայեցի վաճառականները: Անգլիական Արեւելահնդկական առեւտրական հզոր ընկերության հետ համառ մրցակցության պայմաններում Նոր Ջուղայեցի հայ վաճառականներին հողողվել է շահից ստանալ իրանական հում մետաքսի արտահանման մենաշնորհ իրավունք: Կարճ ժամանակում գործարար կապեր հաստատելով Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հետ, նրանք իրենց են ենթարկվել նաեւ Ի-ի վրայով կատարվող տարանցիկ առեւտրը: Միջազգային առեւտրում ազդեցիկ ուժ են եղել Սաֆրազյան, Լազարյան, Շահիրիմանյան, Վելիջանյան, Խաչադրյան եւ ուրիշ մեծահարուստ առեւտրական տներ: XVII դ. կեսին Նոր Ջուղայեցի վաճառականները եւրոպական առեւտրական կապիտալի ուժեղացող ներթափանցմանը դիմագրավելու նպատակով միավորվել են ընկերությունների մեջ, որոնցից առանձնապես նշանավոր էր «Նոր Ջուղայի հայ առեւտրական ընթերությունը»:

Նոր Ջուղայեցի հայ վաճառականների գործունեությունը ընդգրկել է նաեւ քաղաքական-դիվանագիտական հարաբերությունների ոլորտը : Նրանցից շատերը հանդես են եկել որպես իրանական կառավարության պաշտոնական ներկայացուցիչներ եւրոպական երկրներում: Բազմաթիվ գործունեության կարեւոր կողմերից մեկն էլ այն էր, որ նրանց ծանրակշիռ ավանդ են ներդրել հայ եւ պարսիկ ժողովուրդների եւրոպական մշակույթի հետ ծանոթանալու գործում:

Մեծահարուստ հայ վաճառականների կողքին զգալի թիվ են կազմել նաեւ մանր ու միջին հայ առեւտրականները, որոնք զբաղվել են գերազանցապես ներքին մանրածախ առեւտրով: XIX դ. կեսից Իրանում նկատվող տնտեսական աշխուժացմանը զուգընթաց, իրանահայ վաճառականները վճռորոշ դիրքեր են գրավել իրանական արտահանման այնպիսի ճյուղերում, ինչպիսիք էին բամբակը, չոր միրգը, բուրդը, ձկնեղենը եւ այլն: Գործարար կապեր հաստատելով Ռուսաստանի եւ Արմ. եւրոպայի առեւտրաարդյունաբերական շրջանների հետ, նրանք

Ի. են ներմուծել արդյունաբերական բազմապիսի ապրանքներ, տնջուղությամբ մրցելով իրանական եւ արեւմտաեւրոպական վաճառականների հետ: Առանձնապես լայն գործունեություն են ծավալել Թումանյանների, Նազարբեգյանների, Արզումանյանների, Շահգեղյացիների առեւտրական տները, որոնք այժի են ընկել նաեւ վարկադրամային հարաբերությունների եւ արդյունաբերական շինարարության բնագավառում:

XX դ. կապիտալիստական հարաբերությունների զարգացմանը զուգընթաց Ի-ում ձեւավորվել է հայ ձեռնարկատերերի մի խավ, որը նշանակալի ներդրումներ է կատարել սննդի եւ տեքստիլ արդյունաբերության ճյուղերում, ինչպես նաեւ տնօրինել սպասարկման ոլորտի բազմաթիվ ձեռնարկություններ (պարենային ու հրուշակեղենի խանութներ, ճաշարաններ, սրճարաններ եւ այլն):

Իրանահայության շրջանում ավանդաբար զարգացած է եղել նաեւ արհեստագործությունը: Հայ արհեստավորների արտադրանքը լայն պահանջարկ է վայելել Ի-ում եւ նրա սահմաններից դուր: Առանձնապես մեծ հռչակ են վայելել հայ ոսկերիչները (որոնց ձեռքում է եղել նաեւ պարսից արքունական ոսկերչությունը), մուշտակագործները (Հովհաննես Դազարյան), մետաքսագործ վարպետները, գորգագործները: Արքունական հռչակավոր ոսկեգործ վարպետներից էին Թեդեոս Առաքելյանը (Թուրապ խանը), Ստեփան Եղիզարյանը, Առաքելը, Թովմաս խանը, Մելիք Թովմասյանը, Ծերունը (Հովհաննես Մասեհյանի հայրը) եւ ուրիշներ:

Հայ մետաքսագործ եւ շերամապահ վարպետներն այնքան մեծ համարում են ունեցել, որ ռուսական արքունիքի խնդրանքով Իսրայել Օրին 20 հայ ընտանիք է տարել Ռուսաստան այդ ճյուղերը զարգացնելու նպատակով:

Իրանահայության շրջանում լայնորեն տարածված էին նաեւ դերձակությունը, հյուսնությունը, դարբնությունը, կոշկակարությունը, ջուլիակությունը, ներկարարությունը, մեծ թիվ են կազմել որմնադիրները, քարհատները:

XX դ. Ի-ում տեղի ունեցած սոցիալ-տնտեսական տեղաշարժերի հետեւանքով համայնքի անենաբազմամարդ խաղը հողագործ գյուղացիությունը, կրկին նվազել է շարունակելով ավելացնել քաղաքաբնակ հայերի թիվը: Ֆաբրիկագործարանային արդյունաբերության զարգացման հետեւանքով աստիճանաբար ձեւավորվել է իրանահայ վանվորությունը, որի մեջ մեծ թիվ են կազմել բարձր որակավորում ունեցող մասնագետները: Հատկապես մեծ թվով հայ բանվորներ են աշխատել նավթարդյունաբերության մեջ: Զգալի թիվ են կազմել պետական պաշտոնյաները եւ տեղական ու արտասահմանյան ընկերություններում ծառայողները:

1950-ական թթ.-ից նկատելիորեն աճել է հայ մտավորականության տեսակարար կշիռը (բժիշկներ, իրավաբաններ, ուսուցիչներ, ինժեներներ), որոնց զգալի մասը մասնագիտական բարձրագույն կրթությունը ստացել է եւրոպայում ու ԱՄՆ-ում եւ անցել պետական ծառայության: Նշանակալի է նաեւ արվեստի հայ գործիչների (նկարիչներ, ռեժիսորներ եւ այլն) թիվը:

(Շար. 4)

Աշխարհում ինչի՞ համար են սիրում հայերին

8. Ես ձեր հնամենի լեզուն չգիտեմ, բայց սիրում եմ այն: Նրա մեջ ես զգում եմ Արեւելքը եւ նշմարում դարերը: Նրա մեջ տեսնում եմ անցյալի խորհրդավոր նշյուղի ճառագայթունը: Ինձ համար պարծանք է հայերեն թարգմանելը:

ՎԻԿՏՈՐ ԳՅՈՒԳՈ /1802-1885/
Ֆրանսիացի բանաստեղծ, արձակագիր, դրամատուրգ
/"Գարուն" ամսագիր, Երեւան, 1985, թիվ 1, էջ 85/

9. 4-րդ դարից սկսած մինչեւ մեր օրերը հայկական գրական հուշարձանների ստեղծումը շարունակվում է առանց ընդհատումների, ոսկե շրջայով իրար կապում Անտիկ աշխարհի եւ այսօրվա ստեղծագործությունները: Հայ հեղինակները լավագույն առաջնորդներն են, նրանք միակն են Արեւելքում, որոնց գործերի շնորհիվ հնարավոր է ուսումնասիրել այն իրադարձությունները, որոնք տեղի են ունեցան Արեւմտյան Ասիայում այն ժամանակաշրջանում, երբ երկիրը ենթարկված էր Սասանյանների տիրակալությանը:

ԷՂՈՒՄՆԻ ԴՅՈՒՄՆԻ /1807-1881/
Ֆրանսիացի հայագետ
/"Գրքերի աշխարհ", Երեւան, 1991, թիվ 275/

10. Մենք հասկացանք, որ երկարամյա անհավասար պայքարը թուրք կեղեքիչների եւ հայի միջեւ դեսպոտիզմի, բարբարոսության պայքարն է ընդդեմ արդարացիության եւ ազատության ոգու: Եվ երբ մենք տեսանք Թուրքիայի այդ զոհին՝ մեզ հասած մարող աչքերով, որոնցում առկայծում էր հույսի շողը, ի վերջո հասկացանք, որ մեր այդ քույրը մահանում է հենց նրա համար, որ նա մեր քույրն է, եւ նրա մեղքն այն է, որ բաժանում է մեր զգացմունքները, սիրում է այն, ինչ մենք ենք սիրում, հավատում է նրան, ինչին մենք ենք հավատում, եւ մեզ նման զնահատում է իմաստությունը, արդարությունը, պոեզիան եւ արվեստը: Այս է նրա անբավելի հանցանքը...

ՄԱՆՏՈՒ ԾՐԱՆՍ /1844-1924/
Ֆրանսիացի գրող
/1916թ. ապրիլի 9-ի ելույթից/

11. Հայի աղջկա գեղեցկությունը նկարիչը կանվաներ կլասիկական եւ կատարյալ: Այդ հակառակ է այն գեղեցկությունն էր, որ զննելիս, աստված գիտե թե ինչպես, ներշնչվում ենք այն հավատով, թե դուք տեսնում եք կանոնավոր դիմագծեր, որ նրա մագերթը, աչքերը, քիթը, բերանը, վիզը, լանջը եւ երիտասարդ մարմնի բոլոր շարժումները ձուլված իրար, կազմել են մի ամբողջություն, ներդաշնակ մի ակորդ, որի համար բնությունը ամենափոքր չափով անգամ չի սխալվել:

ՄԱՏՈՒ ԶԵՆՈՎ /1860-1904/ Ռուս գրող
/Ա. Չեխով, "Ընտիր երկեր", Երեւան, 1987, էջ 192/

12. Հայաստանն ուսումնասիրելիս ես գտա բարձրագույն, հոգեւոր հրճվանքների մի անսպառ աղբյուր. իբրեւ պատմաբան, որպես գիտության մարդ՝ Հայաստանի պատմության մեջ ես տեսա ամբողջական, յուրօրինակ մի աշխարհ, որում հազարավոր ամենափեսայաբարձր, բարդ հարցեր հետաքրքրություն էին արթնացնում, իսկ իբրեւ բանաստեղծ, որպես արվեստագետ՝ Հայաստանի պոեզիայում ես տեսա գեղեցկության նույնպիսի մի աշխարհ, որն առաջ անհայտ էր ինձ համար, մի

տիեզերք, որի մեջ շողում եւ շողշողում էին ճշմարիտ գեղարվեստական ստեղծագործական բարձրարվեստ երկեր... Որքան ավելի էի խորանում Հայաստանի ուսումնասիրության մեջ, այնքան ավելի պարզ էին իմ առջեւ նկարվում նրա պատմական ճակատագրերի ու մեծ մարդկանց կերպարների ուրվագծերը, ամենցի առաջ արվեստագետների, այնքան ավելի հաստատուն էր իմ առջեւ բարձրանում կշտամբանքը այն բանի համար, որ առաջ ես կարող էի այնպես անտարբեր անցնել այդ աշխարհի կողքով:

... Ուսումնասիրելով Հայաստանի պոեզիան՝ ես շատ անգամ կանգ էի առնում նրա առանձին ստեղծագործությունների բացառիկ կատրելության առջեւ: Հայկական ժողովրդական պոեզիան պատկանում է առավել նշանակալից թվին այն ամենի մեջ, որոնք ինձ հայտնի են. քիչ ժողովուրդներ կարող են հպարտանալ, որ իրենց ժողովրդական երգերը այնպիսի գեղարվեստական մակարդակ ունեն, այնքան նրբին-հմայիչ են, այնպես ինքնատիպ-յուրօրինակ են իրենց պարզ անմիջականությամբ ու անպաճույճ անկեղծությամբ:

13. Հայ միջնադարյան քնարերգությունը մարդկային ոգու ամենահիանալի հաղթականերից մեկն է, որ միայն գիտի ողջ աշխարհի տարեգրությունը:

14. . Հայ քնարերգության հետ ծանոթությունը պարտադիր է յուրաքանչյուր կրթված մարդու համար, ինչպես որ պարտադիր է ծանոթությունը հելլենական ողբերգակների, Դանթեի "Կատակերգություն", Շեքսպիրի դրամաների, Վիտոր Գյուլոյի պոեմների հետ:

ՎԱԼԵՐԻ ԲՐՅՈՒՄՈՎ /1873-1924/
Ռուս բանաստեղծ, գրականագետ

Հայ դպրոցը սիրիահայ գաղութում

Հարցազրույց սիրիահայ մտավորական Հակոբ Չոլաքյանի հետ

Ծնունդով քեսաբցի է Հակոբ Չոլաքյանը, ուսանել է հայրենի, նաեւ Լիբանանի Այնճար գյուղերում, ապա կրթությունը շարունակել Երեւանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետում: 1974 թ. զբաղվել է ուսուցչությամբ. նախ Այնճարում, ապա Հալեպի Ավետարանական եւ Միսիթարյան դպրոցներում, իսկ վերջին 27 տարիներին՝ Հալեպի ազգային Քարենեսփիտ ճեմարանում: Մանկավարժությանը զուգահեռ զբաղվել է հայագիտությամբ՝ կատարելով գրականագիտական, բանագիտական, ազգագրական, պատմագիտական բնույթի ուսումնասիրություններ (նաեւ հայերեն դասագրքերի հեղինակ է) մասնավորապես Անտիոքի շրջակայքի Քեսաբի հայերի (XIX դարում Անտիոքի շրջակայքում հայերը բնակվում էին 4 կղզյակախմբերում՝ Մուսա լեռ, Քեսաբ, Լաթաքիա, Ռուջի հովիտ) ազգագրության, տեղի բարբառի վերաբերյալ («Քեսաբ», «Քեսաբի բարբառ»): Վերջին շրջանում Հակոբ Չոլաքյանը զբաղվել է Անտիոքի շրջանի եւ Ռուջի հովտի 2 արաբախոս հայկական գյուղերի՝ Ընեյի եւ Յակուբիեի պատմության ուսումնասիրությամբ, եւ թեկնածուական ատենախոսության նյութն էլ այս շրջանի հայության մասին է: (Անցյալ դարասկզբին այստեղ կային հայկական տասնյակ գյուղեր, որոնք հետագա պատմական դեպքերի բերումով բարեբախտաբար 1939 թ. Ալեքսանդրեթի սանջակի պայմանագրով անցան Սիրիայի տիրապետության տակ: Ընեյի եւ Յակուբիեի արաբախոս հայերը կազմավորել են 2 համայնք՝ հայ առաքելական եւ լատին, վերջինս

ազգային արմատների գիտակցությամբ հանդերձ մեկուսացած է մեր ազգային հավաքականությունը)»): 2. Չոլաքյանի «Անտիոքի մերձակա Ռուզի հովտի հայերը» պատմականագրական ուսումնասիրությունը ներկայացված է Երեւանի հնագիտության եւ ազգագրության ինստիտուտին, արժանացել է բարձր գնահատանքի մասնագիտական խորհրդի եւ ընդդիմախոսների կողմից: Օգտվելով առիթից պրո Չոլաքյանը մեր գրույցի ընթացքում իր երախտագիտության խոսքն ուղղեց ինստիտուտի տնօրեն պրո Արամ Քալանթարյանին, խորհրդատու Զրանուշ Խառատյանին, ընդդիմախոսներ Ռաֆայել Նահապետյանին, Վերժինե Սվազյանին: Մեր գրույցը պրո Չոլաքյանի հետ հալեպահայ գաղութի դպրոցական կյանքի, դասագրքերի, ուղղագրության մասին է:

Դպրոցները

- Գաղտնիք չէ, որ Հալեպի հայ գաղութը սփյուռքի ամենեն լավ կազմակերպվածներն են: Հալեպահայ գաղութի ուշադրության կեդրոնը ամեն բանե առաջ հայ դպրոցն է, հայ սերունդի հայեցի դաստիարակությունը: Կարելի չէ պատկերացնել հայ դպրոցին դուրս մնացած որեւէ սուրիահայ: Թեպետեւ մասնակի արաբախոսություն կա որոշ շրջաններում մեջ: Այս երեւոյթը կուգա նախկին հին գաղութն, որ արդեն գոյություն ուներ 19-րդ դարում եւ դեռ ավելի վաղ շրջանն: Սակայն Հալեպի նոր գաղութը մինչեւ վերջերս ալ կմնա հայապահպանման պատվանդանին վրա որպէս պայքարի ամենեն ամուր ամրոցներն են: Իր եկեղեցիներով, դպրոցներով, ակումբներով, միություններով: Սուրիո մեջ կգործեն 4 տասնյակ հայկական վարժարաններ, որոնց 35-ին մեջ կանոնավոր հայերն դասընթացներ կան: Հայ կաթողիկէ, հայ ավետարանական եւ հայ առաքելական համայնքներու տնօրինության ներքեւ գտնվող դպրոցները պետական ծրագրերն դուրս շաբաթական 4 ժամ կուսուցանեն հայոց լեզուն իբրեւ ծիսական լեզու: Բոլոր հայկական դպրոցներում մեջ կկիրարկվին կրթական նախարարության ծրագիրները, եւ հայ դպրոցները Սուրիո տարածքին միշտ գնահատված են որպէս օրինակելի: Հայ դպրոցներու մեծամասնությունը մանկապարտեզնախակրթարաններ են, կան միջնակարգ 7, 8, 9 դասարաններն ընդգրկող վարժարաններ, երկրորդական վարժարաններ, որ կգտնվին միայն Հալեպի մեջ՝ Ազգային Քարեն Եփփե ճեմարանը միջնակարգ եւ երկրորդական բաժիններով, ԶԲԸՄԿի Լազար ՆաճարյանԳալուստ Գյուլբենկյան եւ Կիլիկյան ճեմարանները:

Դասագրքերը

- Վերջին մի քանի տասնամյակներում սփյուռքի դպրոցներում մեջ դասագիրքերու հարցը եղած է օրակարգի վրա: Սուրիո ազգային վարժարաններու ցանցը, որ կգտնվի ազգային իշխանության ուսումնական խորհուրդի տնօրինության ներքո, կազմված է «Հայրենի դասագիրք» շարքը իմ հեղինակությամբ, որ կգործածվի ոչ միայն ազգային, այլեւ Սուրիո հայկական կարգ մը այլ վարժարաններում մեջ, Եվրոպայի, Օոցի երկիրներում, Ամերիկայի դպրոցներում մեջ: Դպրոցական մարմինները, կրթությամբ զբաղվողները առաջադրանք տված են, որ հայոց լեզվի դասագիրքերն ըլլան ժամանակակից եւ բավարարեն սփյուռքահայ նոր սերունդին պահանջները: Անշուշտ, արեւմտահայերենը որպէս գրական լեզու կդասավանդվի սփյուռքահայ շատ դպրոցներում մեջ, սակայն Արեւմուտքի մեջ հայ դպրոցը

հնարավորություն չունի ավանդական իր դերը ամբողջովին կատարելու, հետեւաբար, արեւմտահայերենը այսօր ինչնոր չափով նահանջի մեջ է, որպէս գրական եւ խոսակցական լեզու, բայց արեւմտահայերենի ամենեն ամուր ամրոցները Լիբանանի, Սուրիո եւ կարգ մը ուրիշ երկիրներում հայկական վարժարաններն են:

Ուղղագրության հարցը

- Դպրոցներում մեջ մենք կխուսափինք արեւմտական ուղղագրության ծանոթացնել, որովհետեւ նոր բարդություններ կստեղծէ: Մենք կհավատանք, որ մեզի համար ավանդական ուղղագրությունը դրոշակ մըն է: Մեկ ազգ ենք, պիտի մեկ լեզու, մեկ ուղղագրություն ունենանք, բայց այս պայմաններում մեջ մեզի կմնա դասական ուղղագրության դրոշակակիրը դառնալ, դասական ուղղագրությունը ոչ միայն հայ ժողովուրդի երկու հատվածները իրար շողկապող երեւոյթ է, այլ ապրող սերունդները մեր մշակութային արմատներում հետ կապող կամուրջ է: Նոր ուղղագրությունը այդ հնարավորությունը չունի: Հանգրվանային բարեփոխումներով Հայաստանի մեջ կրնանք երթալ նույն ուղղությամբ: Արդի հայերենի եւ ավանդականի տարբերությունները մատի վրա կհամարվին: Միավոր տարբերությունները դյուրին է վերացնել, մնացյալ հիմնական տարբերությունները հանգրվանային լուծում կպահանջեն, բայց ոչ մեկ հրամանով: Ուղղագրությունը ինձի համար նախեւառաջ ազգային եւ ոչ լեզվական հարց է:

Մխիթար Գոշ (12-դ.)

Վազը եւ Մորենին

Գարնանը, երբ վազը որթակոտոր էր եղել եւ արտասուում էր, եկան բոլոր տունները նրան մխիթարելու, նրանց հետ եկավ նաեւ մորենին: -Մի՛ լար,- ասում են,- դարձյալ զավակները կծնես: Եւ նա պատասխանում է. -Կը ծնեն, եւ դարձյալ կը կոտորեն, եւ դա ի՞նչ մխիթարություն է: Մխիթարանքն այն է, որ իմ կենդանի մնացած որդիները պտուղ կը տան եւ մարդկանց ուրախության պատճառ կը դառնան: Եւ սրանով էր վազը մխիթարում իրեն: Իսկ մորենին ասում է. -Եկա քեզ մխիթարելու, որ ինձանով սրբես աչքերդ: -Շնորհակալ եմ այգեգործից, որ պոկում է քեզ իմ արմատից,- պատասխանում է վազը:

Առակս հայտնում է, որ պետք է միառժամանակ մխիթարվել կենդանի մնացածներով, որ մահկանացու է մարդկային ցեղը, եւ իսկական մխիթարությունն այն է, որ կենդանի մնացած ժառանգները լինեն տիրոջ հաճելի: Բայց անմիտների խոսքը, ինչպէս մորենունը, ավելի զայրացնող է, քան մխիթարություն սզավորին, որ շնորհակալ կը լինի, եթե բոլորովին չտեսնի անմիտ մխիթարիչին:

ՀԱՅՎԱԿԱՆ ԱՌԱՃՆԵՐ

1. Այլուրը մենք մաղեցինք, փախվական ուրիշները կերան:
2. Ախպերն ախպոր համար աղբյուր, ծառավ սրտին սառը ջուր:
3. Աիը շատ է, քան թե մահը:
4. Աղոթքն իր տեղն ունի, թուրն իր տեղը:

- 5. Աղվեսի վկան իր պոչն է:
- 6. Աղքատին ո՞վ է տվել արքայություն:
- 7. Ամառը որ պառկես հովեր, ձմեռը կատկեն կովեր:
- 8. Ամառվա փուշը, ձմեռվա նուշը:
- 9. Ամեն անգամ գետը գերան չի բերի:
- 10. Ամեն բան իր տեղը կգա, քոսայի մորուքը չի գա:

Ժամանակ

1- Ուրախ անկյուն

2-

Պատասպանությանը հարց է տալիս վկային.
 -Ի՞նչ հեռադրության վրայ էիք դուք գտնուում հանցագործության վայրից:
 -3 մետր 58 սանրիմետր:
 -Իսկ որտեղի՞ց ձեզ նման կոնկրետ թիւ:
 -Դա արել են գիտակցաբար, որովհետեւ ցանկացած պահի մի ինչ-որ հիմա ինձ այդ հարցը կըտար:

Դուք մեղադրուում էք անձին վիրաւորելու համար: Դուք ձեր հարեւանին համեմատել էք աւանակի հետ:

-Ներեցէք, իսկ ո՞վ նրանցից բողոքողը:

-Պարոն ղատասպանության դուք չէի՞ք վերցնի իմ գործը ձեր պաշտպանութեան տակ:
 -Իսկ ինչո՞ւ են ձեզ մեղադրում:
 -Բանկային կտրոններ կեղծելու մէջ:
 -Շատ լաւ, ես համաձայն եմ պաշտպանել ձեզ:
 -Շատ ուրախ եմ: Եթէ կանխաւճար էք ուզում կարող եմ կտրոն դուրս գրել:

Ձրուցում են երկու ծանոթներ:
 Պատկերացնում են ընկերոջս ապագան 7 տարով շատ ճիշտ գուշակել են:
 -Եւ ո՞վ եղել այդ գուշակը:
 -Դատաւորը, որը կարողում էր վճիռը:

2- Արդեօք գիտե՞ք

Սեխի հասածութիւնը կարելի է որոշել՝ սեղմելով նրա գագաթին: Իսկ սեխի գագաթը պինդ է լինում, իսկ հասածինը՝ մի քիչ փափուկ:

Հասած ձմերուկը ունենում է փայլուն կեղեւ:

Թարմ պոմիդորները երկար կը պահպանւեն, եթէ նրանց շարել մէկ շարքով պտղակոթերը վերեւ:

3. ԸԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

1. ԵՐԵՔ ՍԽԱԼ

- Աշխարհագրութեան դասատուն դպրոցում դասաժամին տալիս է հետեւեալ հարցերը.
1. Նախկին Խորհրդային Միութիւնում քանի՞ լիճ կար:
 2. Լրիւ տարին քանի՞ օր ունի:
 3. Ո՞րն է աշխարհի ամենատաք ծովը:
 4. Ո՞րն է Նիդեռլանդների մայրաքաղաքը:
 5. Արդեօք կա՞յ այնպիսի ծով, որն ափ չունենայ:
 6. Երկիրն արեգակին ե՞րբ է մօտ լինում ամռանը, թէ՛ ձմռանը:
 7. Առաջին անգամ ո՞վ յայտնաբերեց Բերինգի նեղուցը:
 8. Ո՞րն է ԱՄՆ-ի մայրաքաղաքը:
 9. Առաջին տրակտորը Ուկր. ո՞ր քաղաքում է արտադրել եւ ե՞րբ:
 10. Օկա վատկը դէպի հիւսիս հոսելով ո՞ր գետի մէջ է թափուում:

Աշակերտներից մէկը հարցերին տալիս է հետեւալ պատասխանները:

1. Ն. Խորհրդային Միութիւնում երկու հազար լիճ կար:
 2. Տարին ունի 365 օր, 5 ժամ, 48 րոպէ, 46 վայրկեան:
 3. Աշխարհի ամենատաք ծովը Կարիբեանն է:
 4. Նիդեռլանդների մայրաքաղաքը Ամստերդամն է:
 5. Սարգասեան ծովն ափ չունի:
 6. Երկիրն արեգակի շուրջ պտտւելիս ամռանը մօտենում է նրան ձմռանը՝ հեռանում:
 7. Բերինգի նեղուցը յայտնաբերել է Ս. Դեմեժովը:
 8. ԱՄՆ-ի մայրաքաղաքը Նիւ-Եորքն է:
 9. Ուկրաինայի մայրաքաղաք Խարկովը 1931 թականի հոկտեմբերին թողարկեց առաջին տրակտորը:
 10. Օկան հոսելով դէպի հիւսիս, թափուում է Անգարա գետի մէջ:
- Աշակերտի այս պատասխանների մէջ երեք սխալ կայ, որո՞նք են սխալ պատասխանները:

Պատասխան.

1. Երեք սխալ- Սխալ է պատասխանել 3,6 եւ 8-րդ հարցերին: Պէտք է պատասխանել 3-րդ հարցին- Աշխարհի ամենատաք ծովի Կարմիր ծավն է, որի ջերմութիւնը հասնում է մինչեւ 32c-ի:
 - 6-րդ հարցին- Ապացուցած է, որ Երկիրը ձմռանը (հունւարի 1-ին) հինգ միլիոն կիլոմետրով մոտենում է արեգակին: Այդ ժամանակ նրա հեռաւորութիւնը արեգակից կազմում է 145 միլիոն կիլոմետր: Ամռանը (հուլիսի 2-ին) Երկիրն ամենահեռու կետումն է գտնուում: Նրա հեռաւորութիւնը կլոր թւով կազմում է 152 կիլոմետր:
 - 8-րդ հարցին- ԱՄՆ-ի մայրաքաղաքը Վաշինգտոնն է:
- Ծանօթութիւն(ա) Հաագան Նիդեռլանդների թագաւորանիստ քաղաքն է, ք) Խարկովը 1917 թականից մինչեւ 1934 թականը Ուկրաինայի մայրաքաղաքն էր, գ) Անգարայի ձախ վտակներից մէկը կոչուում է Օկա:

Առողջապահական

**ԱՌԱԲԵԼ ՏԱՐԱԾԻԱԾ
ՀԻՒԱՆՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԲՈՒԺՈՒՄԸ
ԴԵՂԱԲՈՅՍԵՐՈՎ**

**ՍՏԱՄՈՔՍԻ ՏԱՍԵՐԿՈՒՄԱՏՆԵԱՅ ԱՂԻ ԽՈՅԱՅԻՆ
ՀԻՒԱՆՊՈՒԹԻՒՆ-**

Հիւանդութեան առաջացման պատճառները բազմազան են եւ կապւած են կենտրոնական նեարդային համակարգի կողմից նկատուող խանգարումների (ներդրուներ, ստրեսներ, լարւածութիւն, անքնութիւն), ներզատիչ գեղձերի գործունէութեան խանգարումների (վահանաձեւ գեղձի հիւանդութիւնը խախտ), մակերիկամների դիսֆունկցիայի, ենթաստամոքսային գեղձի ախտահարման հետ: Խոցային հիւանդութիւնը երբեմն կարող է առաջանալ տարբեր տեսակի դեղորայքի օգտագործման հետեւանքով, որոնք գրգռում են ստամոքսի լորձաթաղանթը (ասպիրին, կոլիխիցին եւ այլն): Տարբերում են այսպէս կոչւած թունաւոր խոցեր, որոնց գոյացութեան պատճառները սննդային թունաւորումներն են: Դրանք հետեւանք են քիմիական նիւթերով պատրաստւած սննդի կիրառման: Որոշ հիւանդութիւններ, ինչպէս օրինակ տուբերկուլեզը, սիֆիլիսը, եւս կարող են առաջացնել խոցեր: Խոցերի առաջացման պատճառ կարող են հանդիսանալ նաեւ ակերզիկ մի շարք հիւանդութիւններ: Եւ վերջապէս խրոնիկական գաստրիտները եւ դուռնէնիտները բարդանալով վերածուծ են խոցային հիւանդութեան:

Խոցերի ժամանակ սովորաբար ախտահարում է ստամոքսի լորձաթաղանթի պաշտպանողական գործունէութիւնը, իսկ ստամոքսի թթու պարունակութեան, պէպսինի (ֆերմենտ, որն իրականացնում է մարսողութիւնը ընդհանրապէս) հիւթագատութիւնը աւելանում է: Սկսում է մարսել ոչ միայն սննդամթերքը, այլեւ ստամոքսի հիւսւածքը, որի հետեւանքով գոյանում է խոց:

Տասներկուամտնեայ աղու խոցի ժամանակ յատուկ նեարդային կամ հունորալ խթանիչների միջոցով բարձրանում է ստամոքսահիւթի թթւայնութիւնը, որն անցնելով տասներկուամտնեայ աղիի մէջ եւ չեզօքացնելով՝ հանգեցնում է հիւսւածքի դիստրոֆիկ փոփոխութիւնների, ապա նաեւ խոցի առաջացմանը:

Քանի որ խոցային հիւանդութիւնների առաջացման պատճառները տարբեր տեսակի հիւանդութիւններ են, ուստի այն պէտք է դիտել ոչ որպէս առանձին, տեղակայւած հիւանդութիւն եւ բուժումը կազմակերպելիս հարկաւոր է նկատի ունենալ առաջադրման պատճառը եւս եւ վերացնել այն:

ԲՈՒԺՈՒՄԸ: Խստօրէն անհրաժեշտ է պահպանել սննդակարգը, պէտք է ուտել յաճախակի, օրը 6-8 անգամ, լիարժեք: Բացառել ճարպերը, իւղոտ ճաշատեսակները, մթերքները, որոնք կարող են առաջացնել աղիների վքնածութիւն, հրաժարել ծխախոտից, ակոհոլից, բուժել փչացած ատամները: Կատարելապէս պահպանել քունը եւ հանգիստը:

Դեղաբոյսերի հաւաքներ, որոնք օգտագործում են այս հիւանդութեան ժամանակ:
1. Ստամոքսի հիւթագատութիւնը կարգաւորող, ցաւերը մեղմացնող, հիւսւածքները վերականգնող բուժական հաւաք:

Տուղտ (արմատ)
20 գ

Մատուտակ (արմատ)

20 գ

Ծիծեռնախոտ (վերգետնեայ մաս)

10 գ

Հաւաքից պատրաստել եփուկ՝ մէկ ճաշի գդալ հունքին մէկ բաժակ ջուր: Խմել օրական 2-3 փաժակ:

2. Ցաւահան եւ հակաբորբոքային բուժական հաւաք:

Ռազինա (պտուղներ)

20 գ

Երիցուկ (ծաղիկներ)

20 գ

Լորենի (ծաղիկներ)

40 գ

Պատրաստել ջրաթուրմ, օգտագործել 1-3 բաժակ, սոված, տաք վիճակում:

3. Այրոցների, գիսոցների ժամանակ օգտագործող բուժական հաւաք:

Ծիծեռնախոտ (վերգետնեայ մաս)

10 գ

Հազարատերեւուկ (վերգետնեայ մաս)

10 գ

Երիցուկ (ծաղիկներ)

20 գ

Սրոհունդ (վերգետնեայ մաս)

20 գ

Օգտագործել ջրաթուրմի ձեւով, օրւայ թնթացքում 2-3 բաժակ, ուտելուց առաջ:

4. Սնուցող վարակազերծող, ցաւահան, բուժական հաւաք: Կիրառում է յատկապէս երկարատեւ, ձգձգող խոցերի դէպքում:

Գետնալեղի (վերգետնեայ մաս)

20 գ

Սրոհունդ (վերգետնեայ մաս)

20 գ

Երիցուկ (ծաղիկներ)

20 գ

Անանուխ (տեպեւներ)

20 գ

Ամենուկ (վերգետնեայ մաս)

20 գ

Պատրաստել եփուկ եւ օգտագործել 1/2 բաժակ, առաւօտեան եւ երեկոյեան, ուտելուց 40 րոպէ առաջ:

5. Ուժեղ ցաւերի եւ այտուցների դէպքում օգտակար է հետեւեալ հաւաքը:

Երիցուկ դէտառնային (ծաղիկներ)

5 գ

Սրոհունդ (վերգետնեայ մաս)

20 գ

Եզան լեզու (տերեւներ)

20 գ

Պատրաստել ջրաթուրմ եւ խմել մէկ ճաշի գդալ, օրական 3-4 անգամ, ուտելուց 15-20 րոպէ առաջ, 10 օր անընդմէջ:

6. Արիւնահոսող խոցերի դէպքում խորհուրդ է տրւում հետեւեալ հաւաքը:

Երիցուկ դեղատնային (ծաղիկներ)

5 գ

Եօթներեւուկ (կոճղարմատ)

20 գ

Սրոհունդ (վերգետնեայ մաս)

20 գ

Օգտագործել եփուկ ձեւով, մէկ ճաշի գդալ, օրական 4-5 անգամ, ուտելուց 45 րոպէ առաջ: